

ZDECHOVICKÝ POKLAD HYNKA TLUKSY VRÁBSKÉHO Z VRÁBÍ A FINANČNÍ POTENCIÁL ČESKÉ VENKOVSKÉ ŠLECHTY KONCEM 16. STOLETÍ

(Spor o šlechtickou pozůstalost v případě smrti zůstavitele bez dědiců
a bez pořízeného kšaftu z let 1594–1603)

Petr VOREL

Majetkové sankce krále Ferdinanda po roce 1547 a následné reformy daňového systému přinesly v průběhu druhé poloviny 16. století v Čechách podstatnou změnu v rozložení majetkové struktury. Základem sociální stratifikace šlechtické vrstvy sice i nadále zůstal rozsah pozemkového majetku, především alodního, jehož rozložení máme poměrně přesně dokumentováno v rámci dochovaných berních rejstříků.¹⁾ Zásadním způsobem se však změnila struktura šlechtických dominií, neboť stále větší podíl příjmové složky pozemkových vrchností začal zaujímat výnos z režijního podnikání. Počet poddanských usedlostí a příjmy z tzv. stálých platů (tj. hodnoty poddanské renty, vázané na rustikální majetek) se stávaly z hlediska reálné majetkové struktury stále méně významným kritériem, a to i s ohledem na postupné inflační znehodnocování tohoto druhu vrchnostenského příjmu v důsledku tzv. cenové revoluce.²⁾

Držba velkých komplexů pozemkového majetku se stávala v průběhu druhé poloviny 16. století stále méně výhodnou investicí nejen proto, že takový majetek mohl být snadno evidován k daňovým účelům, ale také

1) MÍKA, Alois: *Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období*, Sborník historický 15, 1967, s. 45–75; BŮŽEK, Václav: *Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách*, Hospodářské dějiny 14, 1986, s. 175–216.

2) PETRÁŇ, Josef: *K problémům tzv. cenové revoluce ve střední Evropě*, Numismatický sborník 8, 1964, s. 47–74; KOSTLÁN, Antonín: *Cenová revoluce a její odraz v hospodářském vývoji Čech*, Folia Historica Bohemica 11, 1987, s. 161–212. Nejnověji k této problematice viz VOREL, Petr: *Stříbro v evropském peněžním oběhu 16.–17. století (1472–1717)*, s. 188–193, 248–254.

proto, že velcí magnáti byli snadným cílem zájmu panovnické úvěrové politiky jako možní poskytovatelé půjček panovnické komoře. Samotné úvěrování panovnické pokladny sice samo o sobě za standardní ekonomické situace nebylo nevýhodné, ovšem pouze do té doby, dokud byl z půjček placen pravidelný úrok (od roku 1543 stanovený na 6% ročně) a dokud bylo možné v případě potřeby takový úvěr vypovědět a požadovat zpět vyplacení tzv. hlavní sumy. Tento systém však již od konce 16. století začal selhávat a věřitelé panovnické komory se jen stěží dočkávali hotovostní úhrady svých pohledávek, pokud je k nějakému účelu potřebovali pro sebe.

Úvěrové problémy panovnického rozpočtu sice vyvrcholily až roku 1615,³⁾ ale již na konci 16. století byly peněžní půjčky panovníkovi vnímány jako investice velmi nejistá, která měla smysl pouze v případě nejlivnější vrstvy dvorské šlechty, jež si půjčkami svému králi zajišťovala také další nepřímé výhody v podobě různých úřadů či jiných aktiv, jejichž finanční přínos mohl být ve svých důsledcích i vyšší, než finanční zdroje investované do takových půjček. Vrstva této šlechty, spojené svými ekonomickým zájmy s královským dvorem, představovala však relativně úzkou skupinu dvořanů, kterým se takové investice vyplácely.

Pro podstatnou většinu české šlechty, která nebyla služebně vázána na panovnický dvůr, bylo mnohem výhodnější investovat volné finanční prostředky jinou formou. Jako velmi bezpečná se v druhé polovině 16. století jevila především taková forma úvěrování soukromých šlechtických osob, při které byly půjčené částky přímo zajištěny pozemkovým majetkem. To zaručovalo v případě platební neschopnosti dlužníka vysokou pravděpodobnost zpětného vymožení peněz formou dočasného obstarání nebo dokonce propadnutí pozemkového majetku. Věřitel si totiž podle zemského práva nesměl půjčit více peněz, než za kolik mohl ručit pozemkovým majetkem. Porušení takového pravidla patřilo podle zemského práva mezi nejtěžší hrdelní zločiny.⁴⁾

3) Systém úvěrování panovnického rozpočtu se české komoře dařilo držet v relativně vyrovnaných proporcích až do počátku 17. století. K dramatickému zvyšování panovnického zadlužení došlo až v posledních letech vlády Rudolfa II. a po nástupu Matyáše Habsburského na trůn, což vedlo až k vyhlášení panovnického (nikoli státního) bankrotu a obstarání všech panovnických příjmů v Čechách věřitelskou správou roku 1615, viz VOREL, Petr: *Zwycięzcy i pokonani w walce o spłatę długów władcy w Czechach w 1615 roku*, in: IWANČZAK, Wojciech – KARCZIEWSKI, Dariusz (red.): *Zwycięzcy i przegrani w dziejach średniowiecznych i wczesnonowożytnych Czech i Polski*, Kraków 2012, s. 209–218.

4) *Vejtah všelijakých pokut z zřízení zemského Království českého léta 1564. vydaného – Ein Aufzug allerley Straffen und Peenen, aus der LandtsOrdnung*

Na českém peněžním trhu se tak v průběhu druhé poloviny 16. století začíná stále více prosazovat vrstva střední rytířské šlechty, zabývající se systematicky úvěrovým podnikáním, které v té době (kterou lze zvláště v době po roce 1566 označit jako období „české válečné konjunktury“)⁵⁾ mohlo během poměrně krátké doby přinést vysoké zisky. Ve struktuře české šlechty se tak během jedné generace objevuje nová vrstva podnikající v peněžnictví, pocházející z řad dříve nevýznamné rytířské šlechty.⁶⁾ Nelze pro ni sice použít označení „lichvářská šlechta“ (neboť lichva – tedy půjčování peněz na vyšší než zákonem stanovený nejvyšší možný úrok – byla v té době křesťanům zakázána a vyhrazena pouze židovským podnikatelům),⁷⁾

der Kron Behaimb, so im Jar 1564. außgangen, in: FAUKNAR, Šebestián z FOLKENŠTEJNA: *Titulář stavů*, Praha 1589, fol. Pp i - Rr viii, zde, zde fol. Qq iii- verso: „Propadá hrdlo, kdožkoli: ... 8. Svěvolně více se dluží, nežli by statkem zpravití mohl...“ (odkaz na Zřízení zemské 1564, čl. D. XXVI).

5) Zahájení dlouholetého válečného konfliktu v Nizozemí roku 1566 přineslo zvýšenou poptávku jak po potravinách (obilí, dobytek, alkohol), tak po zboží a surovinách technického charakteru, využitelného pro válečné účely a stavbu lodí (barevné kovy, železo, plátno apod.). Na tuto poptávku reagovala zvýšenými dodávkami celá středoevropská oblast. Pro české země měla tato souvislost mimořádný význam, neboť šlo o území, které nebylo po celé 16. století postiženo žádným válečným konfliktem a mohlo využít svého potenciálu velmi efektivně. Blíže viz v širších souvislostech VOREL, Petr: *Velké dějiny země Koruny české VI. (1526–1618)*, Praha - Litomyšl 2005, s. 214–229.

6) Tímto tématem se v osmdesátých letech 20. století zabývali především Václav Ledvinka a Václav Bůžek. Vzhledem k poměrně velké složitosti tohoto tématu se pak úvěrovému podnikání české šlechty nikdo z badatelů mladší generace systematicky nevěnoval. Hlavní vědecké práce na toto téma tak vznikly již před třiceti lety, a to především na základě studia materiálu jihočeské provenience. Viz LEDVINKA, Václav: *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorské době (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596)*, Praha 1985 a BŮŽEK, Václav: *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989. Roli šlechtických úvěrových podnikatelů na rychlém rozkladu pernštejnského pozemkového majetku v padesátých letech 16. století zaznamenal VOREL, Petr: *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa pernštejnských dominií v Čechách v letech 1550–1552*, Scientific papers of the University of Pardubice, Series C, Institute of Languages and Humanities 2, 1996, s. 115–142; pro mladší období též viz VÁŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna 1561–1597 (Hospodářský úpadek Pernštejnů)*, České Budějovice 2008.

7) Základní informace k této problematice shrnuje URFUS, Valentin: *Právo, úvěr a lichva v minulosti (Uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva)*, Acta Universitatis Brunensis – Iuridica No 14, Brno 1975, zde zvláště § 6 „Úvěr a lichva v policejním zákonodárství 16. století“, s. 64–78 a § 7 „Kritika usurární doktriny a pokusy o její přehodnocení v 16. a 17. století“, s. 79–88. Nejnověji se problematikou židovského úvěru předbělohorské doby v Čechách na základě nových pramenných výzkumů zabývala BUŇATOVA, Marie:

spíše šlo o zaplnění určitého volného prostoru v ekonomickém systému země, který vznikl po roce 1547 ochromením finančního a úvěrového potenciálu královských měst.

Pro venkovskou rytířskou šlechtu, podnikající na úvěrovém trhu, nebylo příliš bezpečné nějak výrazně upozorňovat na svůj finanční potenciál. Postupně se tak vytvářel model drobných pozemkových vlastníků, kteří z hlediska formální majetkové struktury, zaznamenávané v berních rejstřících, nijak výrazně nevystupují do popředí. Dlouhodobě vlastní menší deskový statek či panství se stálým vrchnostenským sídlem, relativně malým počtem poddaných a rozvinutým režijním hospodařením. Z hlediska zemských berníků tedy nebyli významnými daňovými přispěvateli. Jejich vliv a ekonomický potenciál byl však založen na kapitálových investicích, ujištěných na pozemkových majetcích velkých magnátů (přinášející pravidelný vysoký úrok) či méně šťastných sousedů (jejich majetek, zabavený pro nesplácení dluhů, se dal výhodně prodat).

Narozdíl od pozemkových magnátů (které berní rejstříky evidují poměrně přesně) však vrstva věřitelské šlechty, investující na „volném trhu“ (mimo systém panovnických dluhopisů) v žádném souhrnně dochovaném pramenném materiálu evidována není a vzhledem k charakteru těchto aktivit ani být nemohla. Výrazněji vystupují do popředí jen jednotlivé osoby, a to zvláště v případech, kdy došlo k nějakým majetkovým sporům.

Ani ve východních Čechách zatím není zmíněná vrstva nějak přesněji podchycena, neboť ti, kdo byli zadluženi, se svými dluhy obvykle nechlubili a sítě věřitelů se rozkrývaly až v době, kdy dlužník splácet přestal. Známá je pochopitelně postava Adama Hrzáně z Harasova, který v průběhu poslední třetiny 16. století úvěrovým podnikáním výrazně zbohatl. Tento muž však peníze investoval do nákupu pozemkového majetku, takže se počátkem 17. století stal jedním z největších českých pozemkových vlastníků a jako člen zemské vlády se angažoval se i ve vrcholné politice.⁸⁾ To však byla spíše výjimka potvrzující pravidlo.

Die Prager Juden in der Zeit vor der Schlacht am Weißen Berg (Handel und Wirtschaftsgebaren der Prager Juden im Spiegel des Liber albus Judeorum 1577–1601), Kiel 2011.

8) SEDLÁČEK, August (ed.): *Rozvržení sbírek a berní roku 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1870, s. 16, 59 a 66; „Adam Hrzan z Harasova na Skalce, Lanškrounu, Lanšperku, Červeném hrádku a Platný, J.M.C. rada a purkrabě karlístejnský“ přiznával v roce 1615 v Chrudimském kraji 1 550 osedlých, v Žateckém kraji 82 osedlých a v Litoměřickém kraji 50 osedlých. Celkovým rozsahem pozemkového majetku se řadil v rámci celých Čech mezi první desítku pozemkových magnátů.

Tímto obecnějším úvodem jsem si dovolil přiblížit souvislosti, týkající se finančních prostředků, kterými disponoval východočeský šlechtic Hynek Tluksa Vrábský z Vrábí, v letech 1585–1594 držitel malého panství Zdechovice, ležícího v severozápadním výběžku tehdejšího Chrudimského kraje. „Vrábského peníze“, tedy peněžní hotovost a jiná aktiva, uložená v truhlicích na zdechovické tvrzi, totiž vyvolávaly již pozornost jeho současníků a zajímal se o ně i sám císař Rudolf II. Dokonce ještě několik desetiletí po Vrábského smrti zaznamenal Bohuslav Balbín zprávu o tom, že zdechovický pan Hynek byl boháčem, jehož roční příjem se pohyboval kolem částky sto tisíc zlatých rýnských.⁹⁾

Balbínova zpráva působí velmi nevěrohodně, zvláště když ani regionálně-historická literatura,¹⁰⁾ ani jiné dosud známé prameny nenasvědčovaly tomu, že by se pan Hynek nějak výrazně vymykal standardu venkovské šlechty na Chrudimsku. Jak známo, velikost každé ryby roste tím více, čím déle o ní rybáři vyprávějí. Tak i zprávy o Vrábského pravidelných ročních příjmech mohly do dob Balbínových dorůst do rozměrů, které už dosahují řádově několika procent panovnického rozpočtu,¹¹⁾ což možné není. Nicméně již jen skutečnost, že taková zpráva se nějakou formou informačního

9) BALBÍN, Bohuslav: *Miscellanea historica Regni Bohemiae*, Decadis I. Liber I., Praha 1679, s. 97: „... Anno 1594. obiit D. *Hinek VVrabsky* Dominus Zdechovicij, qui (ut pecunias présentes, & ditiones non numeres) *centum millia in solis Censibus annuis* habuisse traditur...“). Jako zdroj této informace uvádí Balbín blíže neurčený „kutnohorský rukopis“. Údaj o bohatství Hynka Vrábského zmiňuje autor v části XXXIX. „De quorundam Bohemiè Procerum Opibus sæculo priore“, ve které popisuje dávné bohatství české šlechty. Zmínka o zdechovickém pánu je zde uvedena jako příklad skutečnosti, že velmi bohatými lidmi nebyli kdysi v Čechách jen páni (tj. příslušníci panského stavu), ale také rytíři (jako třeba Trčkové či zmiňovaný Vrábský).

10) Na Balbínovu zmínku upozorňuje (spíše jako na kuriozitu) August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, díl I. Chrudimsko, Praha 1882, s. 247. O samotném Hynku Vrábském však autor neuvádí žádné další informace (krom odkazu na koupi zdechovického statku roku 1585) a do genealogie Vrábských vnesl naprostý zmatek tím, že další generaci rodu, držící Zdechovice, považoval za syny Hynka Vrábského, ačkoli sám Hynek zemřel bez potomků (viz k tomu podrobně níže v textu). Také mladší regionálně-historická literatura si osoby zdechovického pana Hynka vůbec nevšímá, viz ROSŮLEK, František, Karel: *Paroubicko - Holicko - Přeloučsko*, díl III. místopis, Pardubice 1909–1926, s. 116–118.

11) V druhé polovině 16. století se roční příjmy vídeňské dvorské komory pohybovaly v řádu jednoho milionu zlatých rýnských; informace o tom, že osobní příjmy jednoho českého venkovského šlechtice se pohybovaly v řádu 10% této částky, jsou zjevně nadsazené.

přenosu ve východních Čechách dochovala do druhé poloviny 17. století, je pro nás důležitým podnětem pro myšlenku, že by mohlo být zajímavé rozkrýt majetkové zázemí tohoto konkrétního šlechtice.

Ze soudního sporu o „zdechovický poklad“, který se po Vrábského smrti rozhořel, se dozvídáme neobvyklé detaily, které se o naprosté většinu bohatších příslušníků drobné šlechty oné doby nedochovaly. Kdo z venkovských šlechticů totiž měl peníze na hotovosti, ten tuto skutečnost obvykle tajil. Snad i proto se v dochované dobové korespondenci častěji setkáváme s nářky nad nedostatkem peněz na hotovosti i u šlechticů relativně bohatých.

Důvodem byly jednak okolnosti bezpečnostní. Ani šlechtické tvrze nebyly uchráněny možných loupeživých útoků, a to i v době míru, kdy v Čechách neoperovala žádná nepřátelská vojska. O peníze své vrchnosti mívali zájem i vlastní poddaní či zaměstnanci (kteří o tom, že pán peníze má, věděli),¹²⁾ ale také organizované loupeživé tlupy, které se zaměřovaly na šlechtická sídla bez náležité ochrany. Zajímavé zprávy o takových aktivitách zaznamenal Marek Bydžovský z Florentina, který popisuje vykrádání truhlic s penězi na šlechtických tvrzích v okolí Prahy kolem roku 1590. Cílem takové loupeživé družiny se tehdy stala také tvrz Oujezdec a jeho držitelka Johanka Chodourová z Vrábí, vzdálená příbuzná zdechovického pana Hynka (jejich otcové byli bratrance), ale zda tato událost měla vliv i na zvláštní bezpečnostní opatření, která na zdechovické tvrzi zavedl Hynek Vrábský, to doložit nemůžeme.¹³⁾

Druhým důvodem utajování takových informací byla obava z toho, že pokud se úředníci z českého oddělení dvorské komory dozvědí, že někdo z českých venkovských šlechticů disponuje finanční hotovostí, začnou na něj vznášet požadavky na nucenou půjčku králi. A o to nikdo, kdo nebyl osobně zainteresován na úřednické kariéře či dvorské službě, nestál. Splatnost takové půjčky byla nejistá a navíc v případě krále jakožto věřitele nebylo možné neoficiálně požadovat i případné jiné požitky, než

12) Doklady o útocích poddaných či zaměstnanců na vrchnostenskou peněžní hotovost dokumentuje FRANČEK, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2007 (3. vyd.); detailní analýza loupežné vraždy vrchnosti ze strany poddaných v Šamonicích roku 1571 nejnověji viz TÝŽ, *Zločinnost a bezpráví*, Velké dějiny země Koruny české – tematická řada, Praha – Litomyšl 2011, s. 318–320.

13) KOLÁR, Jaroslav (ed.): *Marek Bydžovský z Florentina – Svět za tři českých králů (výbor z kronikářských zápisů o letech 1526–1596)*, Praha 1987, s. 216–217.

zákonem stanovený šestiprocentní úrok. U „soukromých“ půjček domácí šlechtě, zvláště šlo-li o hotovost na „hrubé minci“ (zlatých dukátech či stříbrných tolarech), bylo obvyklé, že vedle šestiprocentního úroku, pravidelně hrazeného ve dvou ročních splátkách (na jaře a na podzim), získával věřitel i další dohodnuté požitky či protislužby, kterými byla vyvažována skutečnost, že samotný peněžní úrok nesměl být (pod hrozbou ztráty celé půjčené částky)¹⁴⁾ nastaven výš, než zákonem stanovených 6%. Pokud se však podařilo soudně prokázat, že zmíněné zákonem stanovené podmínky půjčky nebyly dodrženy, hrozily sankce jak věřiteli, tak i dlužníku. Smyslem takového opatření bylo zajistit panovnické komoře na úvěrovém trhu konkurenční podmínky, tak aby panovnické dluhopisy představovaly hlavní právně bezpečnou formu kapitálové investice.

V případě podezření na nezákonné úvěrové machinace, z jejichž potrestání by mohl panovnické komoře plynout nějaký příjem, byli úředníci českého oddělení dvorské komory připraveni operativně jednat, a to i v případě významných představitelů stavovské obce. Právě v letech 1593–1594 probíhala hlavní jednání ve velkém procesu lobkovickém, ve kterém hrály (kromě pozadí politického) svou roli také nezákonné úvěrové operace.¹⁵⁾

Vzhledem k výše zmíněným okolnostem je pak logické, že zprávy o tom, že někdo disponuje větší částkou v hotovosti, patřily k velmi důvěrným informacím; tím spíše pak bylo možné sdělovat jen skutečně dobrým přátelům, že někdo je ochoten peníze půjčovat. Takový pramen se však náhodně zachoval právě v případě zdechovického pana Hynka, byť editor neidentifikoval, že jde právě o tohoto muže.

Jedná se o list Viléma Muchka z Bukova, odeslaný 15. září 1593 ze vsi Svinčany na Cholticku a dříve uložený v někdejším archivním fondu Lobkovicové roudničtí – rodový archiv v bývalé žitenické pobočce litoměřického archivu.¹⁶⁾ Pan Vilém Muchek byl pověřen svým švagrem

14) *Vejtah všelijakých pokut z zřízení zemského Království českého léta 1564. vydaného - Ein Außzug allerley Straffen und Peenen, aus der Landts Ordnung der Kron Behaimb, so im Jar 1564. außgangen*, in: Sebastian FAUKNAR z FOLKENŠTEJNA, Titulář stavů, Praha 1589, fol. Pp i - Rr viii, zde, fol. Qq i-verso: „*Všecku sumu peněz propadne, kdožkoli sedláni se dopustí: to jest, více ouroku běže ze sta kop, nežli šest kop ...*“ (odkaz na Zřízení zemské 1564, čl. P. I).

15) JANÁČEK, Josef: *Ženy české renesance*, Praha 1977, s. 67–81; též viz FRANCEK.: *Zločinnost a bezpráví*, s. 324–326.

16) Originál listu není v současné době badatelsky přístupný v souvislosti s nedávnou majetkovou restitucí zmiňovaného archivního fondu. V edici jej

Jindřichem Myškou ze Žlunic a na Hrádku nad Paďousy, aby se pokusil v Heřmanově Městci u tamního pána Jana Jetřicha ze Žerotína (kterému tehdy patřilo i panství Kolín) vyjednat hotovostní půjčku ve výši tisíc tolarů na dobu jednoho roku. U Žerotína však neuspěl, neboť tento potenciální zapůjčitel peněz prý jednak potřebuje disponibilní hotovost na nákup blíže neuvedeného moravského statku, jednak už slíbil půjčku někomu jinému. Muchek proto nabídl Jindřichu Myškovi jiné řešení. Dozvěděl se (zřejmě od Žerotína), že Hynek Vrábský má k dispozici několik tisíc tolarů v hotovosti. Zkusil by s ním nezávazně předjednat, že ví o zájemci o půjčku, která by byla ujištěna pozemkovým majetkem. Až pokud by Hynek Vrábský souhlasil, prozradil by mu identitu zájemce o půjčku.¹⁷⁾

Takový autentický pramen už je přeci jen konkrétnější stopou, než mlhavá zmínka Balbínova. Kdo byl vlastně onen Hynek Vrábský?

Rytířský rod Tluksů Vrábských z Vrábí patří mezi drobnou českou šlechtu, objevující se v písemných pramenech od konce 14. století. Jako rodový erb užívali dva zkřížené stříbrné meče se zlatou rukojetí v černém poli. Žádné větší dominium Vrábštů nikdy nevytvořili; základem rodového majetku byla středoečeská tvrz Vrábí nedaleko Brandýsa nad Labem, podle které celý rod nesl i své jméno. V pohusitské době získali Vrábštů k nevelkému starému rodovému majetku i sousední statek Dřevčice, který drželi jako zástavu od olomouckých biskupů. Zástavní držba Dřevčic byla dosti podrobně evidována v kroměřížské biskupské kanceláři,¹⁸⁾ proto známe rodinné vazby mezi Vrábskými z druhé poloviny 15. a z počátku 16. století o něco podrobněji, než je tomu v případě jiných českých šlechtických rodů, u nichž byla podobnější dokumentace, týkající se alodní držby, většinou zničena v důsledku shoření desk zemských roku 1541. Díky tomu víme, že v druhé polovině 15. století došlo v případě Vrábských k rozdělení rodu na dvě hlavní větve, jejichž zakladateli byli vnuci Aleše z Vrábí († po 1415), bratrance Jan starší z Vrábí a Jan mladší z Vrábí.

však zpřístupnil MAREŠ, Petr (ed.): *Karel Častovec Myška ze Žlunic (Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence)*, Ústí nad Labem 2000, č. 16, s. 56.

17) „... však se panem Vrábským, poněvadž drahně tisíc ležeti má, budu jednati, ne[j]menujíc jemu osob[y] [k]teré, nežli chtěl-li by na zápisy statku jednomu dobrému příteli tisíc kop až do roka půjčiti. A kdybych zvěděl, že chce, Tebe bych napsal...“; MAREŠ, P. (ed.): *Karel Častovec Myška*, č. 16, s. 56.

18) VOREL, Petr: *Česká léna olomouckého biskupství ve 12.–16. století*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 49–106.

Vrábští mezi českou venkovskou šlechtou na počátku raného novověku nijak zvlášť nevynikali, nebereme-li ovšem v úvahu, že byli podle interpretace Hájkovy kroniky považováni za potomky služebníků knížete Boleslava I., kteří na rozkaz svého pána dokonali zavraždění svatého Václava.¹⁹⁾ V průběhu 16. století mívali Vrábští v jednotlivých generacích poměrně velký počet synů, takže v jejich genealogických schématech panují určité zmatky.²⁰⁾ V rodině bylo zvykem dávat chlapcům několik tradičně užívaných křestních jmen (Aleš, Jan, Jetřich, Hynek, Kerunk), takže ve stejné době existovalo v rodu Vrábských obvykle několik bratranceů či prabratranceů stejného křestního jména.

19) Václav HÁJEK z LIBOČAN: *Kronika česká*, Praha 1541, s. 138. Podle pověsti byli služebníky knížete Boleslava I. bratři jménem Štyrsa a Hněvsa. Ti byli účastní na zavraždění svatého Václava roku 929 následujícím způsobem: Sám kníže Boleslav svého bratra Václava jen poranil (usekl mu ucho a bodl jej mečem do zad), zraněného knížete Václava pak na Boleslavův rozkaz dobili k smrti Štyrsa s Hněvsou. Po letech pak od knížete Boleslava za tuto službu žádali odměnu; Hněvsa dostal v roce 938 dvůr řečený (podle jeho vražedného skutku) později Vrahbí (tj. Vrabí); Štyrsa dostal dvůr Stranov. Hájek zároveň zmiňuje některá stigmata, kterými se rod Vrábských až do jeho doby (1541) vyznačuje na paměť podílu jejich předků na zavraždění svatého Václava: opakující se záchvaty nepříčetnosti, rusovlasost, nesnesitelné bolesti nohou a předčasná neobvyklá úmrtí mužských členů roku ve věku okolo padesáti let. Hájkův text pověsti o vzniku rodu Vrábských, jejich rodového příjmení („Fluksa“) a jejich erbu pak v takřka nezměněné podobě přetiskl PAPROCKÝ, Bartoloměj z HLOHOL: *O stavu rytířském a rozmnožení jeho, jak dávno a odkud který rod a erb do tohoto království přišel*, Diadochos, kniha III., Praha 1602, s. 116–118. O samotném rodu Vrábských v 16. století však Paprockého text žádné důležité informace nepřináší, byť je doprovázen nákladnou ilustrací a výrazným nadpisem, jako by se jednalo o obsáhlou samostatnou pasáž („*O erbu a rodu starodávném pánů Vrábských z Vrabí. Kapitola osmnáctá*“).

20) Souhrnná genealogie rodu Vrábských z Vrabí dosud nevznikla; vcelku nebyl důvod věnovat se nějak zvlášť tomto rytířskému rodu, jakých byly v Čechách desítky. Pramenná základna k jejich genealogii se váže k držbě řady drobných statků, roztroušených po středních, západních a jižních Čechách. Proto hlavní informace pro dějiny tohoto rodu postupně shromažďoval August Sedláček při psaní jednotlivých dílů svých Hradů a zámků. Zatímto ve výše zmiňovaném prvním díle uvedl informace zcela mylně, v dalších svazcích genealogii Vrábských upřesňoval; nejvíce faktografických údajů nalézáme v díle XI. a XV. Souhrnný přehled pak též autor zpracoval v samostatném hesle Ottova slovníku naučného, svazek XXVI, s. 991–993. Augustem Sedláčkem zaznamenané údaje je možné na základě dalších pramenů doplnit a opravit; zde tak činím (v přiloženém genealogickém schématu) vzhledem k velmi širokému rozrodu Vrábských z Vrabí jen v omezené míře a v souvislostech, týkajících se věcně podstaty této studie.

O Erbu a Rodu Starodáv,
ném Banuw Vrábstých z Vrábij.
Kapitola Vsmnáctá.

Ilustrace k pověsti o vzniku erbu rodu Vrábských, kterou k textu, převzatému z Hájkovy Kroniky české (1541) doplnil Bartoloměj PAPROCKÝ z HLOHOL,

O stavu rytířském a rozmnožení jeho, jak dávno a odkud který rod a erb do tohoto království přišel, Diadochos, kniha III., Praha 1602, s. 116. Narozdíl od ostatních vyobrazení rodových pověstí zde genealogický kmen nevychází z těla (obvykle ležícího) bájného prapředka, ale z rakve s tělem zavražděného knížete sv. Václava, kterou obklopují postavy andělů. Bájný zakladatelé rodu, bratři Štyrsa a Hněvsa, kteří podle pověsti na příkaz knížete Boleslava I. dobili k smrti knížete Václava (rukou jeho bratra Boleslava jen zraněného), jsou vyobrazeni v dolních rozích jako stojící postavy, opírající se o meče, kterými onen skutek dokonali. Tyto dva zkřížené meče se pak podle heraldické části pověsti staly základem rodového erbu Vrábských.

Zmíněný Jan starší (který získal na čas do svého držení i hrad Kašperk) se usadil v jižních Čechách, kde si v roce 1481 zakoupil statek Čimelice. Jeho potomci, o kterých ještě bude řeč, pak drželi několik drobných statků na Prácheňsku; dlouhodoběji hlavně Mladějovice a Drahenice. Jednalo se však jen o drobné statky, jejichž výnos se navíc vždy dělil mezi více držitelů z řad blízkých příbuzných z této větve Vrábských.

Mladší z výše zmíněných bratranců, Jan mladší z Vrábí, ve svých rukou soustředil jak starý rodový statek Vrábí, tak i dřevčickou zástavu. Ale i po sloučení tohoto majetku šlo dohromady jen o několik malých vesnic s nevelkým počtem poddaných. Majetek byl navíc zatížen povinnostmi vyplácet věna vdaným sestrám a v dalších generacích se dělil mezi syny, kterých se v případě Jana mladšího z Vrábí dožilo dospělosti pět. Ani tato větev Vrábských si tedy nemohla užívat nějakého velmožského života, ale její mužští příslušníci hledali uplatnění, kde se dalo. O Jetřichovi z Vrábí, jednom z vnuků Jana mladšího z Vrábí, například víme, že od mládí působil jako drabant (člen osobní stráže) u krále Ferdinanda Habsburského.

Tato vrábsko-dřevčická větev rodu Vrábských výrazněji vystupuje do popředí v době stavovského odboje roku 1547. Z dochované dokumentace je zřejmé, že k opozičnímu stavovskému programu z roku 1547 (tzv. Prá-telskému snešení) se připojila většina tehdy žijících zletilých mužských představitelů rodu Vrábských, celkem šest mužů.²¹⁾ Na tom by nebylo nic neobvyklého, neboť ke stavovskému opozičnímu programu se skutečně připojovaly celé rodiny. V případě Vrábských však byli dva muži po rozkladu stavovského odboje označeni za významné strůjce protipapanovnických akcí a majetkově postiženi: šlo o bratrance Zdeslava a Jana Tluksy Vrábské z Vrábí.

21) VOREL, Petr: „*Přátelské snešení stavův českých*“ z března 1547 a jeho signatáři, in: VOREL, Petr (red.): Stavovský odboj roku 1547 – První krize habsburské monarchie (Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.–30. 9. 1997), Pardubice - Praha 1999, s. 81–124, zde ediční část *Seznam osob, které se mezi 22. březnem a 22. dubnem 1547 písemně zavázaly dodržovat „Přátelské snešení stavův českých“* na s. 97–120; členové rodu Vrábských zde na s. 119. Mezi signatáři je dle seznamu Sixta z Ottersdorfu uveden i Jiřík Tluksa Vrábský z Vrábí, ale v celém rodu žádný zletilý muž tohoto křestního jména v roce 1547 nežil. Považuji však za pravděpodobné, že při několikerém opisování Sixtova seznamu mohlo dojít k záměně správného křestního jména „Jetřich“ za chybné „Jiřík“. Pokud by oním „Jiříkem“ byl skutečně Jetřich Vrábský, pak by „Přátelské snešení“ signalovalo všech šest tehdy žijících zletilých mužských členů rodu z obou tehdy existujících již jen vzdáleně příbuzných rodových větví.

Z kontextu lze předpokládat, že oba tito mužové byli v době stavovského odboje politicky výrazněji aktivní v souvislosti s jejich vazbami na nejvýznamnějšího velmože z okolí jejich majetkového zakotvení: Totiž českobratrského předáka, mladoboleslavského Arnošta Krajíře z Krajku, který byl v důsledku směřování královských sankcí především vůči českobratrské šlechtě jedním z nejvýrazněji majetkově postižených českých šlechticů. Ostatně jak Arnošt Krajíř, tak i výše zmíněný Zdeslav Vrábský jsou doloženi jako členové osmičlenného povstaleckého stavovského výboru, ve kterém zasedali čtyři páni a čtyři rytíři.²²⁾

Jan Vrábský Tluxa z Vrábí († 11. 10. 1554), majetkově postižený po roce 1547, byl otcem výše zmíněného zdechovického Hynka Vrábského. Rodina byla svým způsobem netypická tím, že šlo o manželství stavovsky nerovné, ale v obráceném poměru, než bylo v Čechách obvyklé. Chlapci z panských rodů si běžně brali za manželky dcery bohatých rytířů, neboť platilo pravidlo, že „žena po muži se šlechtí“.²³⁾ Stavovsky opačné sňatky však nebyly běžné, neboť u děvčete z panského stavu, které se vdalo za rytíře, docházelo k poklesu na nižší stavovskou úroveň. Vrábští patřili mezi stav rytířský, ale Janova manželka (a Hynkova matka) Anna Vrábská z Kolovrat pocházela z rodu, příslušejícího ke stavu panskému; byla dcerou Jana Bezdruzického z Kolovrat [† 1556].²⁴⁾ Jan Tluxa Vrábský si paní Annu bral někdy po roce 1537 už jako vdovu po Petru Rašinovi z Rysmburka. Sám byl pravděpodobně také vdovcem; z jeho předchozího (či předchozích) manželství však později nežil žádný syn (oba jeho syny, Hynka i Karla, porodila Anna z Kolovrat).²⁵⁾

22) VOREL: „*Přátelské snešení stavův českých*“ z března 1547, s. 88–91.

23) VOREL, Petr: *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, Opera historica 8, České Budějovice 2000, s.191–206.

24) Tato Anna, rozená Bezdruzická z Kolovrat, se narodila někdy kolem roku 1520 z prvního manželství Jana Bezdruzického z Kolovrat [† 1556] s Kateřinou Berkovou z Dubé [† před 1537]. Poprvé se vdala někdy kolem roku 1535 za Petra Rašína z Rysmburka [† 1537]; brzy po smrti prvního manžela se pak provdala za výše zmíněného Jana Tluxu Vrábského z Vrábí, kterému porodila syny Hynka a Karla. Po Janově smrti [† 1554] se vdova Anna z Kolovrat vdala potřetí za Jáchyma Novohradského z Kolovrat [† 1600], svého vzdáleného příbuzného z jiné větve kolovratského rodu. První a třetí manžel byli tedy panského rodu (Rašín z Rysmburka a Novohradský z Kolovrat), druhý z rodu rytířského (Tluxa Vrábský z Vrábí).

25) Z nějakého dřívějšího manželství Jana Tluxy Vrábského však musela

Za účast na stavovském odboji byli Vrábští majetkově postiženi především tím, že starý rodový statek Vrábí byl za trest změněn ze svobodného majetku v manství.²⁶⁾ Janu Vrábskému bylo také vedle vysoké peněžité pokuty uděleno domácí vězení a králi Ferdinandovi se musel zvláštní listinou zavázat k poslušnosti.

V době, kdy se Jan Vrábský král zpovídal ze svého podílu na stavovském odboji, byli jeho dva synové (starší Hynek a mladší Karel) na studiích v zahraničí.²⁷⁾ Zatím nevíme, kde přesně svoje vzdělání získali. Vzhledem k politické orientaci Janově lze předpokládat některou z luteránských vyšších škol,²⁸⁾ ale jednoznačný doklad zatím nemáme. Šlo však nejspíš o oblast jazykově německou, neboť vedle rodné češtiny byl pan Hynek schopen sám vlastnoručně bez obtíží korespondovat v němčině.²⁹⁾

Vrábsko-dřevčické panství Jana Vrábského leželo v těsném sousedství panství Brandýs nad Labem, které získal panovník jako konfiskát od Arnošta Krajíře z Krajku. Brandýské panství se po roce 1547 stalo častým cílem pravidelných loveckých vyjížděk arciknížete Ferdinanda Habsburského, působícího v Čechách v pozici místodržícího.³⁰⁾ Jak později Hynek Vrábský

popcházet dcera, která nejpozději roku 1532 porodila syna Jaroslava Sezimu z Ústí, o kterém bude řeč níže. Pan Jaroslav se totiž sám poprvé oženil v roce 1550; v té době mu již muselo být 18 let (viz též níže pozn. č. 52).

26) REZEK, Antonín: *Statky skonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání*, Památky archeologické a místopisné 10, 1874–1877, Praha 1878, s. 451–482; zde s. 459;

27) O svých zahraničních studiích se (v obecné rovině) zmiňují bratři Vrábští v listu králi Ferdinandovi z roku 1562, viz Národní archiv Praha [dále NAP], fond Stará manipulace, sign. SM W/15, fol. 27.

28) Studím Hynkova prabratrance Zikmunda Vrábského (†1581) na soukromém pražském luteránském gymnasiu, provozovaném v padesátých letech 16. století Matoušem Kollinem z Chotěřiny, eviduje HOLÝ, Martin: *Zrození renesančního kavalíra – Výchova a vzdělávání šlechty v českých zemích na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010, s. 142. Údaje o studiu příslušníků rodu Vrábských na luteránské akademii v Altdorfu se týkají až mladšího období (po roce 1575), viz tamtéž s. 253.

29) Mezi četnými dochovanými vlastnoručně psanými Hynkovými listy (týkajícími se většinou pozemkových sporů s komorním panstvím Brandýs nad Labem) jsou některé texty, psané německy. Také ve sporu, který vedl na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 16. století s Danielem Špiglem z Rejlovic, je zřejmé, že dobře uměl německy, neboť Daniel s Hynkem vedl písemný styk v jazyce německém a Hynek na tuto korespondenci odpovídal, viz NAP, fond Komorní soud, kn. č. 32, fol. 86 (Daniel r. 1581 vyzývá Hynka, aby ke komornímu soudu předložil originály německy psaných listů, které sám Hynkovi odeslal roku 1579).

30) VOREL, Petr: *Místodržitelství dvůr arciknížete Ferdinanda Habsburského*

vzpomínal, právě díky účasti na arciknížecích honech se příslušníci nastupující generace Vrábských (tj. synové obou bratranců Vrábských, majetkově postižených po roce 1547) sblížili s arciknížetem Ferdinandem.³¹⁾ Na věrné služby králi Ferdinandovi a arciknížeti Ferdinandovi se pak Hynek Vrábský odvolával ve složitých sporech, ve kterých se k jeho velkému překvapení ocitl od první poloviny šedesátých let 16. století. Připomínal císaři Maximiliánovi II. nejen své věrné služby, ale i svoje investice, které vkládal do panovnické reprezentace svou osobní účastí na slavnostních událostech, jakými byly například cesty krále Ferdinanda na říšské sněmy či slavnostní pohřeb tohoto panovníka. Tato Hynkova tvrzení můžeme dokladovat i jinými prameny; výslovně je uveden například v seznamu českých šlechticů, kteří krále Ferdinanda Habsburského roku 1558 provázeli na říšský volební sněm do Frankfurtu nad Mohanem.³²⁾

Většina problémů Hynka Vrábského pramenila ze zájmu správy komorního panství Brandýs nad Labem rozšířit rozsah tohoto dominia o sousední pozemkový majetek Vrábských, neboť právě vsi Vrábí a Dřevčice, kde měli Vrábští zřízeny velké panské poplužní dvory, ležely v oblasti nejurodnější obilnářské půdy, jaké tehdy vůbec byla v Čechách k dispozici. Další spory s hejmanem brandýského panství Oppersdorfem se týkaly lovu zvěře v okolních lesích a dalších drobných naschválů, kterými si brandejský

v Praze roku 1551 ve světle účetní dokumentace, Folia historica Bohemica 21, 2005, s. 7–66.

31) Zikmund, syn perzekuovaného Zdeslava Vrábského, ještě v roce 1574 požádal někdejšího místodržícího Ferdinanda (tehdy již vládnoucího v Tyrolích), aby se jako kmotr zúčastnil křtu Zikmundova syna. To by si Zikmund Vrábský nemohl dovolit, pokud by mezi nimi neexistovaly bližší osobní vztahy z doby někdejšího Ferdinandova pobytu v Čechách. Ferdinand Tyrolský sice na křtiny nepřijel, ale poslal za sebe alespoň zástupce, který Zikmundově manželce přivezl darem drahý prsten. Zmínka viz BŮŽEK, Václav – HRDLÍČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Věk urozených (Šlechta v českých zemích na prahu novověku)*, Praha – Litomyšl 2002, s. 279. Rytíř Jan Vrábský z Vrábí, který působil v roce 1595 jako komorník u innsbruckého dvora Ferdinanda Tyrolského, byl však příslušníkem zcela jiné, příbuzensky velmi vzdálené větve rodu Vrábských, viz BŮŽEK, Václav: *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem (Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků)*, České Budějovice 2006, s. 208.

32) VOREL, Petr: *Říšské sněmy a jejich vliv na vývoj země Koruny české v letech 1526–1618*, Pardubice 2005, zde v ediční příloze na s. 162–163. Seznam č. 1: „Seznam vyzvaných účastníků jízdy na volební sněm do Frankfurtu n. M. roku 1558“; Hynek Vrábský uveden mezi českými účastníky stavu rytířského (č. 11).

Pečetní erbovní sekryt Hynka Tluksy Vrábského z Vrábí, použitý k uzavření listu roku 1585. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/23 (foto autor).

Vlastnoruční podpis Hynky Tluksy Vrábského z Vrábí na listu z roku 1584. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/23 (foto autor).

hejtman a Vrábští navzájem komplikovali život.³³⁾ V šedesátých letech také olomoucký biskup projevil mimořádný zájem o starou zástavu dřevčickou, a vyjednával s císařem o majetkových kompenzacích.³⁴⁾

33) PRÁŠEK, J. V.: *Brandejs nad Labem – Město, panství a okres III*, Brandýs nad Labem 1913, s. 82.

34) VOREL: *Česká léna*, s. 79–82.

V případě samotného vrábského statku spočívala podstata sporu v jeho lenním charakteru. V roce 1547, když byl tento kdysi alodní majetek v rámci trestu za účast ve stavovském odboji změněn v manství, byl Hynek Vrábský na studiích mimo Čechy. Po smrti Hynkova otce Jana Vrábského (†1554) ani po nástupu nového krále Maxmiliána II. pak nedošlo k formálnímu aktu obnovy lenního slibu a Vrábští na starém rodovém majetku bez jakýchkoli problémů hospodařili. Až hejtman komorního panství Brandýs nad Labem na zmíněný právní nedostatek upozornil a dokonce na krátký čas již počátkem 70. let 16. století dosáhl toho, že byl statek Vrábí připojen k brandýskému panství jakožto léno, které pro nesplnění základní manské povinnosti (složení lenního slibu) připadlo panovníkovi.

Spory o lenní charakter statku Vrábí se podařilo Hynku Vrábskému na čas vyřešit v roce 1576, ale za poměrně nevýhodných podmínek. Lenní charakter vrábského statku byl sice zrušen, ale nově alodizované panství nebylo Hynku Vrábskému postoupeno do dědičné držby, ale jen do zástavy. Za tento převod ovšem musel Hynek zaplatit zástavní částku 8 000 zlatých rýnských, která byla stanovena na základě aktuálního odhadu. Hynek Vrábský tak za starý rodový statek panovníkovi zaplatil reálnou tržní cenu, jako by jej kupoval. Nestal se však jeho plnoprávným vlastníkem, ale jen zástavním držitelem (podobně jako v případě dřevčické části majetku, kde však měla majetková zástava od olomouckých biskupů kontinuitu již od poloviny 15. století). Ze zmíněné částky 8 000 zlatých rýnských měl pan Hynek zaplatit $\frac{3}{4}$ hned, zbylou $\frac{1}{4}$ až poté, co mu bude vystavena zástavní listina.

Tato transakce je prvním významným dokladem o tom, že pan Hynek disponoval většími částkami peněz. Byl totiž schopen za alodizaci Vrábí zaplatit v hotovosti, a to dokonce v naprosté většině v „hrubé minci“, tedy nikoli běžnými drobnými platidly, ale plnohodnotnými stříbrnými a zlatými mincemi obchodními. Z toho je zřejmé, že nějaký významnější zdroj pravidelných příjmů měl k dispozici již dříve.

Na částku 6 000 zlatých rýnských složil Hynek Vrábský do dvorské pokladny ve stříbře 2 500 kusů tolarů, 5 154 kusů desetikrejcarů a 738 říšských zlatníků (šedesátikrejcarů); ve zlatě 955 kusů uherských dukátů a 45 kusů solnohradských dukátů. Po přepočtu platební síly těchto obchodních mincí, která mu vycházela na 5 999 zlatých 18 krejcarů, doplnil ještě v drobných mincích 42 krejcarů, aby částka vycházela přesně. Dvorský účetní Petr Hackhel však platební sílu obchodních mincí přepočítal podle

zákonné valvace z roku 1573³⁵⁾ a vyšlo mu, že za zástavu Vrábí zbývá doplatit ještě 31 zlatých rýnských 13 krejcarů.³⁶⁾ Hlavní objem „hrubých mincí“ spočetl sice správně (tolar = 70 krejcarů, uherský dukát = 108 krejcarů, solnohradský dukát = 105 krejcarů), ale stříbrné zlatníky a desetikrejčary započítal jen v jejich formální nominální hodnotě (60 a 10 krejcarů), i když reálný směnný kurs těchto mincí říšského měnového systému, ražených i v českých mincovnách v letech 1561–1573, byl v běžné obchodní praxi vyšší.³⁷⁾

Ani tato finanční oběť však problémy staré pozemkové držby rodu Vrábských neřešila, neboť celý majetek měl nadále z hlediska majetkoprávního jen charakter zástavní držby, o jejíž vyplacení usilovala jak správa komorního panství Brandýs nad Labem, tak i olomoucké biskupství. V průběhu sedmdesátých let 16. století však brzy po sobě zemřeli jak Hynkův bratr Karel Vrábský, tak i všichni ostatní mužští představitelé dřevčicko-vrábské větve rodu. Posledním bližším Hynkovým příbuzným z rodu Vrábských byl jeho prabratranec Zikmund (†1584). Snad i tato skutečnost byla jednou z okolností, proč nakonec Hynek Vrábský z Vrábí rezignoval na několik desetiletí trvající zápas o udržení starého rodového panství i za cenu finančních obětí a roku 1584 přistoupil na připojení vrábsko-dřevčického zboží ke komornímu panství Brandýs nad Labem. Zda s jednáním o převod tohoto majetku souvisela i skutečnost, že se pan Hynek byl někdy v průběhu roku 1583 krátký čas císařem Rudolfem II. vězněn,³⁸⁾ to však zatím nevíme. Převod dřevčicko-vrábského statku do vlastnictví panovnické komory se však neobešel bez sporů s hejtmanem brandýského panství, který Hynka Vrábského nutit k urychlenému vyklizení starého rodinného sídla na vrábské tvrzi i k prodeji domu přímo v Brandýse nad Labem, který Hynek získal nedlouho před rokem 1584.

35) VOREL, Petr: *Od pražského groše ke koruně české 1300–2000 (Průvodce dějinami peněz v českých zemích)*, 2. vyd., Praha 2004, s. 144–150.

36) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/16, „*Verzeichnus was Herr Hineg Wrabsky etc. von Omag des Gutts Wrabi in Abschlag der 6 Tausent gulden durch Daniel Spiegl den 20 January ditts 76 Jars in der Röm. Ka. Mt. Hofzahlmeister Amt erlegt und zu erfüllung ermelter 6 M R noch zu erleg schuldig ist*“.

37) VOREL, Petr: *Monetary Circulation in Central Europe at the Beginning of the Early Modern Age – Attempts to Establish a Shared Currency as an Aspect of the Political Culture of the 16th Century (1524–1573)*, Pardubice 2006, s. 114–115, 131–133.

38) Žádost Hynka Vrábského o propuštění z vězení z roku 1583, adresovaná císaři Rudolfu II., viz NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W/16.

V průběhu nuceného prodeje dřevčicko-vrábského statku se Hynek Vrábský poohlížel po nějakém alodním pozemkovém majetku, s jehož držbou by už nezažíval takové starosti. Jednání o podobných transakcích vždy trvala delší dobu, proto je pravděpodobné, že o Zdechovice projevoval Hynek Vrábský zájem podstatně dříve před tím, než byla jeho koupě realizována. Kupní smlouva, kterou Hynek Vrábský získal od Jana Lukáše ze Žerotína za částku 12 500 kop grošů českých zdechovický statek,³⁹⁾ byla sepsána 30. října 1585 v Kolíně, v sídle Žerotínova bratra Jana Jetřicha (kterého jsem zmínil výše v souvislosti s půjčkou, kterou v Heřmanově Městci vyjednával rytíř Muchek pro svého syna Myšku).

Centrem panství byly samotné Zdechovice s tvrzí a s rozsáhlým dominikálním majetkem. Jeden panský dvůr ležel při zdechovické tvrzí, druhý se nalézal v Telčicích (u tohoto dvora byla též výsadní krčma a labská rybárna s přívozem přes Labe). Na panství se nalézala soustava několika rybníků, jejichž vodní síla byla využívána i k pohánění mlýnských kol a stoupy k výrobě oleje. Vedle dalších běžných součástí zázemí panského sídla (zahrady, štěpnice, vinice) fungoval ve Zdechovicích velký panský pivovar se sladovnou a chmelnicí. Jeho produkci odebíraly povinně všechny lokality, rozkládající se na zdechovickém panství – v každé z nich byla zřízena samostatná krčma. Vedle samotné sídelní vsi Zdechovice a zmíněného dvora Telčice (kde vedle dvora, krčmy a rybárny tehdy žádné rustikální grunty nestály) tvořily zdechovické panství celé vsi Chvaletice, Trnávka, Řečany, Labětín a Sptyovice. Podací kostelní se nalézala ve Zdechovicích a v Řečanech.

Ze samotné kupní smlouvy není jednoznačně patrné, že by v daném případě šlo o nucený převod v důsledku Žerotínova zadlužení. Je to však podle mého názoru pravděpodobné vzhledem k podmínkám uhrazení kupní sumy. Přímo při převodu obě strany deklarovaly, že za zdechovické panství bylo uhrazeno 10 500 kop; zbylé dva tisíce měl Hynek Vrábský doplatit v hotovosti až po roce, kdy bude zřejmé, že na panství nevážnou žádné (další) dlužní pohledávky. Jan Lukáš ze Žerotína také musel získat od

39) Trhová smlouva, datované v Kolíně 30. října 1585, byla vložena do desk zemských 22. listopadu téhož roku. Viz NAP, fond Desky zemské větší, kniha č. 67 fol. M 26. Další ujednání z roku 1585, týkající se tohoto prodeje, viz tamtéž, kniha č. 23, fol. B 29. Jako svědkové a „přátelé dožádání“ tohoto prodeje vystupují za stranu kupujícího Jaroslav Sezima ze Sezimova Ústí a na Rochově (který sehrál o deset let později podstatnou roli při dělení pozůstalosti Hynka Vrábského) a za stranu prodávajícího Jindřich starší Materna z Květnice a v Nové Vsi.

svých bratří souhlas s tímto převodem, neboť podle starší rodové smlouvy, uzavřené při dělení majetku kolínské větve Žerotínů, bylo ustanoveno, že vůči svým majetkům mají bratři ze Žerotína navzájem předkupní právo. Nikdo z bratří však neměl dostatek peněz na to, aby Zdechovice v majetku rodu udržel. Finanční problémy Jana Lukáše ze Žerotína již v roce 1584 lze předpokládat i z toho důvodu, že nedaleký statek Lorec, který pro svou manželku koupil zároveň s prodejem Zdechovic, byla tato rodina Žerotínů nucena již po několika letech také prodat.

Hynek Vrábský z Vrábí měl i po koupi zdechovického panství stále k dispozici dost peněz a tak začal usilovat o rozšíření nově nabytého panství směrem na východ a západ (od severu byly hranice zdechovického zboží vymezeny tokem řeky Labe). Českému oddělení dvorské komory nabídl odkoupení skupiny pěti vesnic od komorního panství Pardubice,⁴⁰⁾ přímo sousedících s panstvím Zdechovice: Kojice, Lhota, Škudly, Kozašice a Janovice (viz mapa v příloze na s. 190). Tato jednání trvala až do roku 1586. Proti se stavěl především hejtman pardubického panství Jiřík Adlspach z Damsdorfu, podle nějž by odprodání těchto vesnic ohrozilo zajištění nedalekého císařského hřebčína v Kladrubech jak sezónní robotní prací poddaných při sklizni sena a otav, tak i dalšími (již placenými) službami, které pro provoz tehdy právě rozšiřovaného císařského hřebčína (de iure zřízeného roku 1579) sedláci z těchto poblíž ležících vesnicích zajišťovali (hejtman zmiňuje především dopravní služby).⁴¹⁾

Investice do pozemkové majetku však prováděl pan Hynek i skrytou formou, která mohla unikat daňové evidenci. Skutečnost, že Hynek Vrábský měl ujištěnu větší peněžní částku „na Žehušicích“, prozradila úředníkům české komory již sama vdova Johanka Vrábská a tato finanční transakce byla i v rámci jednání o pozůstalosti několikrát zdůrazňována. To je logické, neboť právě tato Hynkova investice do sousedního většího dominia se nedala utajit, neboť si ji sám již v roce 1593 nechal ujistit deskovým vkladem, aby si návratnost zajistil v době, kdy předlužené žehušické panství těžko hledalo solventního kupce.

40) VOREL, Petr: *Dějiny města Přelouče*, díl první 1086–1618, Přelouč 1999, s. 67, rekonstrukční mapa „Komorní panství Pardubice – rozdělení na rychty roku 1563“.

41) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/32. Koncept listu úředníků české komory z 19. května 1586, v němž žádají od hejtmana vyjádření k žádosti Hynka Vrábského, a originál následné zamítavé odpovědi hejtmana pardubického panství Jiříka Adlspacha z Damsdorfu z 25. května 1586.

Vdova Johanka Vrábská v souvislosti se Žehušicemi zmiňovala částku 20 tisíc. Částka souhlasila, jednalo se o pohledávku ve výši 20 tisíc kop grošů míšeňských (resp. 10 tisíc kop grošů českých, tj. 23⅓ tisíce zlatých rýnských), kterou pan Hynek pravděpodobně půjčil Jindřichu mladšímu Purkrabímu z Donína již v roce 1590, kdy se bratři z Donína dělili o majetek, zděděný po jejich zemřelém třetím bratru.

Panství Žehušice bylo již v té době vysoce zadlužené. Jeho tržní cena byla stanovena na 110 tisíc kop grošů míšeňských; již v roce 1590 však na panství vázla dluh ve výši 70 tisíc kop. Majetkový podíl bratří z Donína tak činil jen 40 tisíc kop, z nichž měl Jindřich z Donína (jakožto nový nabyvatel dominia) svému bratru vyplatit polovinu (20 tisíc kop grošů míšeňských).⁴²⁾ Shoda výše konkrétní částky i časový souběh nás podle mého názoru opravňují k úvaze, že peníze, půjčené od Hynka Vrábského, posloužily Jindřichu z Donína právě k vyplacení majetkového podílu jeho bratra.

Takto vhodně a poměrně bezpečně investované peníze přinášely úrok nejméně zákonem stanovených 1 200 kop grošů míšeňských (tj. 1 400 zlatých rýnských) ročně, což už byla částka, za kterou se dalo velmi slušně a bez starostí vyžít na nejvyšší soudobé společenské úrovni;⁴³⁾ navíc tento druh aktiv (narozdíl od pozemkového majetku) zpravidla unikal zdanění.⁴⁴⁾

Zkušenému finančníku však Hynku Vrábskému muselo být zřejmé, že dominium, jehož úvěrová zátěž činila více než 80% tržní ceny (90 tisíc ze 110 tisíc kop), jeho nový majitel dlouho neudrží. Snad počítal s postupným rozprodejem tohoto sousedního panství, po jehož rozpadu by mohl

42) NAP, fond Desky zemské větší, kniha č. 168, fol. C 29. Tuto dohodu mezi bratry z Donína nepřesně interpretuje SEDLÁČEK: *Hrady* XII, s. 310; zřejmě chybou v korektuře se navíc odkazuje na chybné folio příslušného kvaternu desk zemských, takže podle autorova odkazu nelze příslušný zápis najít.

43) Jen pro srovnání: Měsíční plat nejvyššího kancléře Království českého Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic činil počátkem 17. století 180 zlatých rýnských (tj. ročně 2 160 zlatých); to však již kupní síla peněz ve srovnání s 80. léty 16. století v důsledku postupné inflace výrazně poklesla. V zásadě lze tedy říci, že úroky, které zdechovický Hynek Vrábský pravidelně dostával jen z této jediné půjčky, byly srovnatelné se služebním příjmem nejvyššího kancléře Království českého. Blíže viz VOREL, Petr: *Císařská volba a korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1612 a česká účast na těchto událostech*, *Theatrum historiae* 10, 2012, s. 59–166.

44) Otázkou daňového zatížení úročeného kapitálu a problémy s evidencí takových aktiv k daňovým účelům v poslední třetině 16. století se podrobněji zabýval KOLLMANN, Josef: *Berní rejstříky a berně roku 1567*, *Sborník archivních prací* 13, 1963, č. 1, s. 169–246, zde s. 227–228.

svůj vlastní zdechovický statek o část panství Žehušice rozšířit. Donínové však přeci jen našli kupce, který byl ochoten převzít toto panství v celku i s jeho dlužními pohledávkami.⁴⁵⁾ Obsáhlou smlouvou z roku 1593 bylo žehušické panství převedeno na Jiřího Vosterského Kaplíře ze Sulevic. V rámci tohoto převodu však byly deskovým vkladem potvrzeny všechny dlužní závazky, které dříve Jindřich z Donína ujistil žehušickým panstvím, a ze kterých měl nový majitel také platit pravidelný úrok. Mezi nimi byla uvedena i pohledávka 10 tisíc kop grošů českých (tj. 20 tisíc kop grošů míšeňských) Hynka Vrábského, což byla největší částka ze všech aktiv, která měli na Žehušicích ujistěna (krom spolupodílníků z řad nejbližších příbuzných) Donínovi věřitelé.⁴⁶⁾

Ani nový majitel však nebyl schopen takto zadlužené panství trvale udržet. V roce 1598 proto proběhl nucený prodej žehušického panství, kde jako prodejci vystupují úředně stanovení komisaři. Novým majitelem se stal Adam starší z Valdštejna; v kupní smlouvě již pohledávka dědiců Vrábských zmiňována není.⁴⁷⁾

Vzhledem k tomu, že „žehušická půjčka“ zemřelého Hynka Vrábského byla dobře právně prokazatelná, považují za velmi pravděpodobné, že tyto peníze zdědili spolustrýcové Vrábští. I proto se o těchto „žehušických“ penězích ve výslechových protokolech běžně hovoří. Nedaly se totiž nijak utajit (byly ujistěny deskovým vkladem), narozdíl od jiných „jistot“ (dlužních úpisů), které ležely na zdechovické tvrzi v bílé truhle a o kterých nikdo nemusel vědět. Vždyť nebylo ani v zájmu samotných dlužníků, aby jejich finanční problémy vešly v obecnou známost.

O samotné koupi Zdechovic roku 1585 se Hynkova vdova Johanka později zmiňuje jako o nevýhodné transakci, neboť její manžel prý kupoval „zdechovickou poustku“, do které musel hodně peněz investovat z výnosu druhého rodinného majetku, kterým byl velký dvůr v Šestajovicích poblíž Brandýsa nad Labem. Tato informace však byla zřejmě jen účelovým tvrzením,

45) Prodej žehušického panství „pro dluhy“ v roce 1593 zaznamenal stručným záznamem i Mikuláš Dačický z Heslova, který k témuž roku vnímal oba bratry z Donína (Václava i Jindřicha) jako majitele panství. Dačickým dokládána prodejní cena (57 tisíc kop grošů českých) ale neodpovídá údajům z deskového vkladu. Viz REZEK, Antonín (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, svazek II., Praha 1880, s. 44.

46) NAP, fond Desky zemské větší, kniha č. 169, fol. G2-G6; deskový vklad učiněn v pondělí 28. listopadu 1594.

47) NAP, fond Desky zemské větší, kniha č. 175, fol. D 27. Cena panství byla při tomto nuceném převodu stanovena již jen na 90 tisíc kop grošů míšeňských.

kterým vdova vysvětlovala, kam se poděly manželovy peníze. Z toho, co zatím o zdechovickém panství v průběhu 16. století víme,⁴⁸⁾ je zřejmé, že se jednalo o poměrně prosperující ekonomickou jednotku s výrazným podílem režijního hospodaření.

K výše zmíněným Šestajovicím neměli zdechovičtí Vrábští přímý vztah vrchnostenský, i když kdysi dávno (v letech 1510–1527) byly i Šestajovice součástí pozemkového majetku jedné z větví tohoto rodu. Jednalo se o alodní statek, který koupil v roce 1585 Karel Hložek z Žampachu,⁴⁹⁾ pravděpodobně bratr Johanky Vrábské z Žampachu. V rámci tohoto žampašského majetku vlastnila paní Johanka velký dvůr, při kterém měla zřízení i svoje šlechtické sídlo. Sama zdechovická tvrz pak sloužila panu Hynkovi jako bezpečné a dobře zajištěné úložiště jeho cenností, peněžní hotovosti a také dlužních úpisů okolní šlechty, které mu přinášely pravidelné úroky.

Z kontextu lze usuzovat, že sám Hynek Vrábský pobýval většinou na zdechovické tvrzi, zatímco jeho manželka žila na zmíněném sídle v Šestajovicích, vzdáleném od Zdechovic po pozemních komunikacích asi 70 kilometrů.

O hodnotě peněžních aktiv a movitého majetku, deponovaných na Zdechovicích, Hynkova manželka údajně nic nevěděla. To tvrdila úředníkům desk zemských, ale zřejmě jen proto, aby nebylo možné rekonstruovat celkovou hodnotu pozůstalosti. Sama vdova se totiž bezprostředně po manželově skonání usilovně snažila, aby bylo vše cenné, co zůstalo na Zdechovicích, odvezeno do bezpečí, a věděla, které klíče k čemu náležejí.

Je však pravděpodobné, že o přesném objemu manželových aktiv skutečně informována nebyla. Hynkův osobní služebník dosvědčil, že pan Hynek chodil do svého „sklepa“ (tj. klenuté místnosti) zásadně sám, nikoho tam nepouštěl a když byl mezi svými cennostmi, tak se zevnitř zavíral. Když někdy musel ze Zdechovic odjet, nejen-že vše pečlivě zamkl,⁵⁰⁾ ale ze zdechovického služebného personálu ustanovil ostrahu, při které

48) Nejnověji VOREL, Petr: *Urbáře panství Zdechovice z let 1517 a 1608 a jejich pramenná hodnota pro výzkum hospodářského vývoje malých východočeských dominií*, Východočeský sborník historický 19, 2011, s. 105–146.

49) PRAŠEK: *Brandejs nad Labem* III., s. 146.

50) Technické zajištění cenností (tj. železné či kované dveře od klenutých místností s mřížemi na oknech; železné či kované truhly se složitými zámky) bylo v té době obecně zřejmě na vysoké úrovni, takže násilné vniknutí do šlechtických „trezorových místností“ bylo nesnadné. Proto i loupeživé skupiny, zmiňované výše, vždy nejprve pátraly po klíčích od peněžní hotovosti, než aby se pokoušely o časově nákladný a technicky obtížný násilný přístup k penězům, viz výše pozn. č. 13.

se v hlídání tvrze střídali i místní sedláci. Takový režim byl nepochybně na Zdechovicích nastaven i koncem dubna 1594, když pan Hynek odjel k manželce na Šestajovice, aby vyřídil některé záležitosti, týkající s sporu v záležitosti šestajovického krčmáře. V šestajovickém dvoře však pan Hynek v noci na sobotu 23. dubna 1594 neočekávaně zemřel.

Zesnulý pan Hynek ještě ležel na márách v síni šestajovického dvora, když truchlící manželka poslala věrného služebníka Matouše Štubernera (řečeného Šturm) na vzdálené Zdechovice, aby odtud přivezl několik tisíc tolarů z peněžní hotovosti, uložené na tvrzi v truhle. Na tom neviděla za dané situace nic zvláštního; o penězích věděla a měla k dispozici klíče od všech zámků, jak od bezpečnostních vstupních dveří, tak od okované truhly s penězi. Shodou okolností na Šestajovice dorazil krátce po Hynkově smrti i nejbližší pokrevní příbuzný zemřelého (syn jeho sestry) Jaroslav Sezima Ouštěcký ze Sezimova Ústí a na Rohově,⁵¹⁾ dědičný kroječ Království českého, o kterém vdova předpokládala, že bude hlavním dědicem pozůstalého majetku.

Pan Jaroslav byl do situace zasvěcen a podívoval se, že paní Johanka takto bezmezně důvěřuje služebníkovi (vždyť by mohl něco ukrást). Johanka Vrábská tedy pana Jaroslava požádala, ať se na Zdechovice vydá za služebníkem Šturmem a odveze odtamtud vše, co pokládá za cenné. Kromě peněz na hotovosti a klenotů z drahých kovů pana Jaroslava zajímaly hlavně dlužní úpisy, neboť sám zemřelému Hynkovi dlužil peníze. Zároveň měl pan Jaroslav zdechovickým úředníkům a služebníkům oficiálně oznámit, že pan Hynek zemřel, svolat všechny hospodáře z panství a vyžádat si od nich slib, že nebudou nikomu slibovat poddanství, dokud se dědictví po Hynku Vrábském po právní stránce nevyřeší.

51) Takto zněl plný titul pana Jaroslava; v různých pramenech je však uváděn v několika (většinou kratších) variantách. Predikát „ze Sezimova Ústí“ nebo jen „z Ústí“ či „z Oustí“ jej identifikuje jako člena jedné z početných větví jihočeských Vítkovců. Příjímí „Ouštěcký“ označuje tu větev pánů z Ústí, která měla mezi sebou majetko-právně rozděleno severočeské panství Oušť, resp. Ouštěk (dnes spisovně Úštěk). Pro zjednodušení jej budu v textu dále uvádět ve tvaru „Jaroslav Sezima z Ústí“. Na počátku sporu o Zdechovice je pan Jaroslav titulován přídomkem „na Rohově“ podle stejnojmenného statečku, ležícího jižně od Prahy. Žil však v Úštěku, kam podle své vlastní výpovědi odvážel koncem dubna 1594 cennosti ze Zdechovic. V roce 1595 už je však uváděn s přídomkem „v Oušti“. Z toho usuzuji, že o statek Rohov v té době přišel a jiný pozemkový majetek neměl; proto změna přídomku z původního „na Rohově“ na tvar „v Oušti“; tj. nebyl pozemkovu vrchností Úštěku, ale pouze ve městě žil v nemovitosti (snad v městském domě), která nebyla svobodným deskovým majetkem.

Z tohoto detailu je zřejmé, že i když pan Jaroslav se považoval jako nejbližší pokrevní příbuzný⁵²⁾ za logického dědice majetku, očekával, že s vyřízením dědictví mohou nastat nějaké komplikace, neboť zemřelý nese-psal kšaft (poslední vůli).

Již v pondělí 25. dubna 1594, tedy pouhé dva dny po Hynkově neočekávaném úmrtí, přijeli na Šestajovice úředníci desk zemských menších,⁵³⁾ aby sepsali pozůstalost. Zatímco sepisovali výpověď pozůstalé vdovy (viz ediční příloha č. 1), na Zdechovicích v tutéž dobu pan Jaroslav nakládal peníze a cennosti na vůz. Neodvezl však všechno (i v truhlicích zůstaly dva pytle, naplněné stříbrnými tolary), takže když pak úředníci dorazili na Zdechovice, zajistili ještě peníze i aktiva poměrně vysoké hodnoty, které vzali do úschovy do dalšího vyřízení dědictví.⁵⁴⁾ Někdy krátce poté nechala

52) V genealogiích rodu pánů z Ústí představuje tento Jaroslav trochu komplikaci, která je někdy řešena poznámkou „otec nejistý“; také heslo v Ottově slovníku naučném neudává v jeho případě jasnou genealogickou pozici. Podle mého názoru i spory okolo Zdechovic dokládají, že byl synem Jana Sezimy z Ústí, dědičného kroječe Království českého [† krátce po roce 1537], ale narodil od většiny jeho početných a podstatně starších bratří vzešel z otcova pozdního sňatku (jinak zatím neidentifikovaného) s mladíckým děvčetem z rytířského rodu Vrábských z Vrábí. Sám pan Jaroslav výslovně uvádí, že jeho matka byla sestrou zemřelého Hynka Vrábského a na tom zakládal svůj dědičný nárok. Vzhledem k věkovým a generačním souvislostem se zřejmě jednalo o Hynkovu nevlastní sestru (narozenu okolo roku 1515), pocházející z některého z dřívějších manželství jeho otce Jana Tluksy Vrábského, která byla o generaci starší, než Hynek Tluksa Vrábský (nar. kolem 1540). Mladá manželka porodila panu Janu Sezimovi někdy krátce před rokem 1532 nejmladšího syna Jaroslava a sama nedlouho poté zřejmě zemřela (viz též výše pozn. č. 24). V roce 1530 bylo Janu Sezimovi okolo šedesáti let, což nevylučuje ani pozdní sňatek s mladým děvčetem, ani zplození nejmladšího syna, který byl od svých starších sourozenců generačně vzdálen. Tomu odpovídá i skutečnost, že po smrti Janova staršího syna Jiřího Sezimy z Ústí [nar. okolo roku 1505; † 1575], který byl podle této interpretace Jaroslavovým (o cca 25 let starším) nevlastním bratrem, přešel na Jaroslava Sezimu z Ústí titulární úřad dědičného šenka Království českého, který byl mezi členy rodu předáván podle principu stařešinství (vždy nejstaršímu žijícímu zletilému členu rodu).

53) Konkrétní jména těchto úředníků nejsou přímo v protokolech uvedena, jen ve výpovědi vdovy Johanky Vrábské se hovoří o tom, že doplňující otázku, týkající se peněz jejího zemřelého manžela, jí položil „pan Kostelecký“. K výpovědi Johanky Vrábské z Žampachu je však přiložen německý komentář (obsahující věcný překlad její výpovědi; viz NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10), který zpracovali Jiří Funck a Pavel Kostelecký. Předpokládám tedy, že nejméně tyto dva muži tvořili komisi, vyslanou na Šestajovice a následně na Zdechovice úřadem desk zemských menších.

54) Přesný soupis úředně obstavených peněz, klenotů a pravděpodobně i dlužních úpisů zatím nemáme k dispozici, i když nepochybně musel být

paní Johanka odehnat ze zdechovického statku na Šestajovice poměrně velké množství dobytka.

I když služebníci měli nakázáno mlčet, úředníci desk zemských se při svém pobytu na Zdechovicích nějakým způsobem dozvěděli, že krátce před nimi (bezprostředně po Hynkově smrti) přijel na Zdechovice pan Jaroslav z Ústí a spolu se služebníkem Štubernerem manipulovali s penězi a s cennostmi. Tak vzniklo podezření, že došlo k rozkradení pozůstalosti, na kterou si činili nárok další příbuzní, ale která pochopitelně zajímala také úředníky desk zemských, neboť zde viděli možný zdroj získání nějakých peněžních aktiv ve prospěch panovníka. Českému oddělení dvorské komory pak bylo svěřeno další projednávání celého případu.

Co se vlastně na Zdechovicích během oněch dvou dní po smrti Hynka Vrábského událo, to nám přibližují především osobní výpovědi hlavních aktérů celé události, tedy služebníka Matyáše Štubnera z 6. května 1594 (viz ediční příloha č. 2), a samotného Jaroslava ze Sezimova Ústí, který zaslal svou podrobnou písemnou výpověď úředníkům českého oddělení dvorské komory. Tento materiál není datován, ale příslušný úřad jej přijal 7. května 1594; předpokládám tedy, že byl sepsán ve stejný den, jako výpověď Štubnerova (viz ediční příloha č. 3). Níže zmiňované početné žaloby a na ně navazující soudní řízení dalších příbuzných, projednávané u různých soudních institucí, se věcně opírají právě o tyto výpovědi a žádné další podstatné věcné informace ohledně „zdechovického pokladu“ nepřinášejí.

Obě výpovědi jsou velmi zajímavé (proto jsem jejich text níže připojil v plné edici)⁵⁵⁾ a poměrně podrobně popisují celý děj. Obě výpovědi však

zpracován. Příslušné svazky dokumentace úřadu nejvyššího purkrabství, kde byla taková úředně obstavená depozita uchováována, se nedochovaly. Lze však předpokládat, že nějaké podrobnější zmínky bude ještě možné dohledat ze zlomkovitě dochované dokumentace soudních sporů, které se v záležitosti tohoto dědictví (ve vztahu k pozemkovému majetku, movitému majetku, peněžní hotovosti, dobytku a dlužním úpisům) vlekly u různých soudních institucí ještě řadu let po smrti Hynka Vrábského a které ještě všechny identifikovány nejsou. Některé z nich cituji níže v textu, ale vzhledem k časovému rozsahu (některé z probíhajících sporů o zdechovické dědictví nebyly uzavřeny ještě roku 1603) nebylo možné v souvislosti s přípravou této studie fyzicky prostudovat veškerý dochovaný pramenný materiál, kde lze existenci další dokumentace předpokládat (u dílčích sporů jde především o souvisle dochovanou řadu desk zemských menších).

55) Zmíněné svědecké výpovědi vznikly především kvůli zdechovické pozůstalosti, ale v sekundární informační rovině obsahují i další zajímavé dílčí informace, týkající se jak běžných cestovních zvyklostí tehdejší venkovské

vznikly už za zcela odlišné situace, než jakou očekávali hlavní „domácí“ aktéři.

Zatímco ještě v pondělí 26. dubna 1594 pan Jaroslav z Ústí předpokládal, že bude univerzálním dědicem (a podle toho s penězi i s cennostmi nakládal), o několik dní později už se ocitl v situaci, kdy na něj bylo pohlíženo jako na zloděje, který se neoprávněně zmocnil cizího majetku. V právním sporu, který se pak o dědictví rozpoutal, panu Jaroslavovi navíc přitížila ještě skutečnost, že neoprávněně použil pečeť již zemřelého Hynka Vrábského, s jejíž pomocí vyrobil list, kterým byl z poddanství propuštěn jeden ze zdechovických služebníků.

Podobně nakonec dopadla i vdova Johanka Vrábská z Žampachu. Již počátkem května 1594 (ještě před tím, než byl zemřelý Hynek Vrábský pohřben) byla jako hlavní podezřelý z neoprávněným nakládáním s cizím majetkem předvolána před úředníky českého oddělení dvorské komory, aby byla znovu vyslechnuta, neboť její původní výpověď z 26. dubna 1594, zaznamenaná úředníky desk zemských menších, byla shledána nedostačnou. Vzhledem k vysokému věku, nemoci a vzniklému psychickému traumatu („... někdy sama při sobě není a neví, co činí...“) však rodinní přátelé žádali, aby se celá záležitost odložila až do doby po Hynkově pohřbu a aby vdova nemusela osobně do Prahy, nýbrž aby mohla podat písemnou výpověď.⁵⁶⁾ Text Johančiny dodatečné výpovědi (vznikla-li vůbec) však v dochované dokumentaci zachován není.

Jediný, kdo nakonec ze soudního koloběhu hned na počátku vyvázl, byl služebník Matyáš Štuberer. Ten totiž prokázal, že vše činil na rozkaz své paní Johanky Vrábské či z poručení Jaroslava z Ústí, což nikdo z nich nepopíral. Žádné obvinění vůči němu nebylo vyřčeno, i když si už pan Jaroslav v okamžiku, když se poprvé dozvěděl, že vdova Johanka umožnila svému služebníkovvi přístup ke zdechovickému pokladu (aniž věděla, co vlastně obsahuje), dokázal barvitě představit, jaké nebezpečí z takové situace vyplývá. Štubererovi však nikdo nemohl nic dokázat. Děvečka

šlechty či stravovacích zvláštností (zkažená nakládání zvěřina), ale obsahují kupříkladu asi dosud jedinou známou zmínku o existenci venkovské školy ve vsi Ohařice, ve které se vzdělávaly selské děti.

56) Jménem vdovy Johanky Vrábské žádal o tuto výjimku Jan starší Beřkovský z Šebířova a na Velkém Brázdímě, jeho osobní list z 6. května 1594, adresovaný Jáchymu Novohradskému z Kolovrat a na Košátkách a Buštěhradě, presidentu českého oddělení dvorské komory a purkrabímu karlístejnskému (který byl vzdáleným příbuzným matky zemřelého pana Hynka, jež pocházela, jak jsem zmínil výše, z panského rodu pánů z Kolovrat), viz NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10.

Lída, kterou si vzal na pomoc, když z panské truhlice vybíral pytle se stříbrnými tolary (jejichž skutečný počet možná znal jen sám zemřelý pan Hynek), nic neprozradila.

Hlavní důvod, proč celý spor vznikl, spočíval ve skutečnosti, že zemřelý Hynek Vrábský po sobě nezanechal ani žádné biologické potomky, ani závěť. Pokud by včas sepsal poslední vůli a písemně by odkázal majetek manželce či nejbližším pokrevním příbuzným, pak by proběhlo standardní dědické řízení v souladu se zněním kšaftu: všechno mohla zdědit vdova Johanka Vrábská ze Žampachu či synovec Jaroslav Sezima z Ústí.⁵⁷⁾

Protože však poslední vůle nebyla k dispozici (a to vdova nepopírala; manžel zemřel nečekaně), na veškerý pozůstalý nemovitý i movitý majetek zemřelého Hynka Vrábského se vztahoval úplně jiný právní režim.⁵⁸⁾

57) Problematikou dědických řízení ve šlechtickém prostředí se v poslední době zabýval hlavně KRÁL, Pavel: *Mezi životem a smrtí (Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650)*, České Budějovice 2002, s. 14–25: Závazné kroky (Šlechtická testamentární praxe). Doslovně shodnou pasáž (ostatně jako většinu autorského textu této knihy) pak též autor z nejasných důvodů publikoval o málo později pod jiným názvem ještě jednou, viz KRÁL, Pavel: *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004, s. 82–92: Šlechtická testamentární praxe. Autor zde podrobně rozebírá, jak se postupovalo při naplňování vůle zemřelého, obsažené v kšaftu, ale vůbec se nezamýšlí nad situací, kdy se po zemřelém šlechtici poslední vůle nedochovala.

58) Tomuto tématu jsem si níže v textu dovolil věnovat větší pozornost, neboť žádné exaktnější vysvětlení jsem ani ve specializované právně-historické literatuře nenalezl. Základním dílem k tomuto tématu je obsáhlá pramenně podložená monografie, kterou již před více než stoletím zveřejnil KALOUSEK, Josef: *O staročeském právě dědickém a královském právě odumrtém na statcích svobodných v Čechách i v Moravě*, Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, Ročník III., Třída I., číslo 1., Praha 1894. V této studii se autor podrobně zabývá dědickým právem jen do konce 15. století a pak až v době Obnoveného zřízení zemského v Čechách a na Moravě v letech 1627–1628, nikoli obdobím předbělohorským. Obecně pak otázku dědického práva shrnuje RAUSCHER, Rudolf: *O zvolené posloupnosti v zemském právu českém*, Práce ze semináře českého práva na Karlově univerzitě v Praze, č. 3, Praha 1921 a v širších souvislostech TÝŽ: *Dědické právo podle českého práva zemského*, Bratislava 1922. Mladší právně-historická literatura pak tomuto relativně marginálnímu tématu (tj. dědické nároky v případě úmrtí zůstavitele rytířského stavu bez kšaftu) prakticky nevěnuje pozornost, viz VANĚČEK, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1970 (2. vyd.), zde v rámci kapitoly D. „Stavovská monarchie od poloviny 15. století do počátku třicetileté války“ pasáž „Některé instituce dědického práva“ na s. 197–198, dále MALÝ, Karel – SIVÁK, Florian: *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988, zde v rámci kapitoly H. „Právo v českém státě v období raně feudálním, feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie“ pasáž 5/f „Právo dědické“ na s. 213–214.

Na dědictví vznesli krátce po Hynkově smrti nárok příslušníci druhé, z hlediska pokrevního příbuzenství již velmi vzdálené větve rodu Vrábských, žijící v jižních Čechách, v Prácheňském kraji. Se zdechovickým panem Hynkem byli tito Vrábští spřízněni až v páté generaci předků; jejich společným pra-pra-pra-dědem byl až výše zmíněný Aleš z Vrábí († krátce po roce 1415), byli tedy podle soudobého nazírání pokrevními příbuznými „z devátého kolena“. V jejich prospěch však hovořil rodový dědický princip, který zemské právo v případě smrti bez potomků a bez poslední vůle uznávalo. Přes velmi vzdálené pokrevní příbuzenství byli nezpochybnitelně příslušníky téhož rodu (tedy „strejcové“), což byl v případě, kdy zemřelý po sobě nezanechal poslední vůli, v rámci dědického řízení významnější argument, než blízká pokrevní příbuznost, ovšem mimo rod Vrábských. Matka pana Jaroslava Sezimy z Ústí byla sice sestrou Hynka Vrábského, ale sám Jaroslav byl jen Hynkovým „ujcem“ (tj. pokrevním příbuzným jiného rodu), nikoli „strýcem“ (pokrevním příbuzným téhož rodu).

Tento z dnešního pohledu nelogický postup měl hluboké kořeny v středověkých zvyklostech, podle kterých měla příslušnost k témuž šlechtickému rodu mnohem větší právní váhu, než v pozdějších obdobích. Byla důležitou okolností ve 14. a 15. století, kdy byla ještě uplatňována tzv. královská odúmrť. Ve starším období (před rokem 1497) by za analogické situace zdechovické dědictví připadlo panovníkovi jakožto královská odúmrť, neboť v případě alodních šlechtických majetků bylo dědické právo v případě smrti vlastníka bez přímých potomků zaručeno (Janem Lucemburským i Karlem IV.) v rámci šlechtického rodu jen „do čtvrtého kolena“⁵⁹⁾ a to již jihočeští Vrábští nespĺňovali.

O rozšíření dědických práv na širší okruh příbuzných žádali stavové již krále Jiřího roku 1467; i v tomto případě se však předpokládala přednost příbuzenského vztahu „po meči“ (tj. v rámci členů téhož šlechtického rodu) před bližší pokrevní příbuzností „po přeslici“: „... *za to prositi máme, aby na najbližšie přátely po meči odúmrťi připadávaly; pakli by těch nebylo, ale též na najbližšie přátely po přeslici...*“⁶⁰⁾

Skutečnou zákonnou změnu však přinesl až konec 15. století, kdy byla královská odúmrť roku 1497 zrušena. V souvislosti s tím byla stanovena i pravidla pro případ, kdy šlechtic zemře bez potomků a zároveň i bez řádně

59) KALOUSEK: *O staročeském právé dědickém*, s. 20.

60) PALACKÝ, František: *akta veřejná i sněmovní v Království českém od r. 1466 do 1500*, Archiv český V, Praha 1862, s. 362–517, zde č. 2 „Žádosti stavův panského a rytířského, kterak by práva i svobody zemské upraveny a zřizeny býti měly“ na s. 364–366.

uzavřené poslední vůle (kšaftu). Usnesením zemského sněmu z roku 1497 bylo uzákoněno rozšíření okruhu osob s dědickým právem, ale příbuzenství „po přeslici“ (o které žádali stavové roku 1467) do dědického práva ještě pojato nebylo; dědická práva byla také zároveň omezena pouze na obyvatele zemí Koruny české: „... odúmrti ... aby na nejbližšího přítele příbuzného po meči připadly, kdož by statku svého nezřídil a poručenství neučinil. Pakli by po meči přátel mužského pohlaví nebylo, ale na pokolení ženské příbuzné též po meči nejbližší, toliko na ty, kteříž by byli v království, nebo z Království českého, z Markrabství moravského, z Knížectví slezského a z země Lužické, než na cizozemce nic...“⁶¹⁾

Podobně formuloval základní principy dědické následnosti ve svém souboru zemských práv z roku 1499 (vytvořeném v souvislosti s přípravou Vladislavského zřízení zemského) český právník Viktorin Kornel ze Všehrd. I podle něj ženy za určitých okolností majetek dědit mohly, ale výhradně dcery nebo sestry (tj. příslušnice téhož šlechtického rodu), nikoli již jejich potomci: „... Má i to vědino býti, že ženy dědicův žádných nemají, než muži. A dvojím obyčejem dědici bývají: jedním po rodu, jakož prve jest povědino, druhým po zápisu nebo kšaftu, takže kdož dědice přirozeného nemá, muž sobě vzíti, kohož chce za dědice, zboží své jemu dskami nebo kšaftem zaváže...“⁶²⁾ Po roce 1497 tedy existoval dostatek právních nástrojů, jakými zůstavitel mohl ještě za svého života rozhodnout, komu dědictví připadne, i když neměl žádné potomky ani blízké příbuzné. Pokud však žádné takové kroky neučinil, mohl nastat problém.

Vznik situace, při níž by se měla řešit šlechtická pozůstalost bez existence kšaftu, se ovšem předpokládal jen výjimečně, neboť každý, kdo nějakým majetkem vládl, obvykle také rozvažoval, co se s tímto majetkem stane po jeho smrti, a řádné pořízení kšaftu bylo považováno za křesťanskou povinnost. Snad proto mladší zemské zákoníky z let 1549 a 1564⁶³⁾ vůbec neobsahují nařízení, jak v takovém případě postupovat.

61) Tamtéž, č. 51, čl. B) „O úřadech zemských království Českého a o odúmrtech“, s. 466–468. Interpretace v širších souvislostech viz PALACKÝ, František: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl V. (od roku 1457 do roku 1500), Praha 1939, s. 780–783.

62) JIREČEK, Hermenegild (ed.): *M. Viktorina ze Všehrd „O právních země české knihy devatery“*, Praha 1874, kniha IV., kap. 6 „O dědicích“ na s. 174–177; citován odst. 9–10 na s. 177.

63) JIREČEK, Josef – JIREČEK, Hermenegild (edd.): *Zřízení zemská Království českého XVI. věku*, Praha 1882; zmínka též viz KALOUSEK: *O staročeském právě*, s. 56, pozn. č. 112.

Nově ustanovené principy dědění majetku, který by před rokem 1497 propadl královské odumrti, byly v souladu s Vladislavským zřízením zemským⁶⁴ uplatňovány v zemském právu i v době Ferdinanda I., ale vznikaly spory právě v případě, kdy existovali blízcí pokrevní příbuzní „po přeslici“ (kteří podle usnesení zemského sněmu z roku 1497 neměli ze zákona žádná dědická práva) a pouze velmi vzdálení příbuzní „po meči“. Ještě v době vlády Ferdinanda I. tak vznikl na precedentním základě model, podle kterého měli nárok na dědictví i blízcí příbuzní „po přeslici“, ovšem pouze a výhradně za předpokladu, že osobou zůstavitele již jeho rod vymřel, tedy neexistují žádní (ani velmi vzdálení) biologičtí příbuzní „po meči“. Tento způsob vzniku interpretace dědického práva na základě precedentním v době vlády Ferdinanda I. výslovně popisuje Obnovené zřízení zemské z roku 1627,⁶⁵ které jej v plném rozsahu přejalo, jen omezilo dříve velmi volně stanovený okruh pokrevních příbuzných jen do „desátého kolena“, a to takto:

V případě, kdy nebyl k dispozici kšaft ani žádní nedílní spoluvlastníci majetku, dědili po zemřelém podle určitého klíče nejprve jeho biologičtí potomci (I. skupina). Neměl-li potomky, dědili jeho bratři nebo synové bratří (tj. synovci téhož rodu); pokud ani oni nežili, tak jeho sestry téhož rodu (ale jejich děti již nikoli, neboť ty již patřily mezi pokrevní příbuzné „po přeslici“). V případě absence těchto příbuzných dědili biologičtí předkové, tj. rodiče či prarodiče (II. skupina). Neexistoval-li ani jeden zástupce

64) Vladislavské zřízení zemské z roku 1500 dědičnou poslušnost výslovně nestanovuje, ale v případech, kdy se mělo řešit dědění majetku zůstavitele, který zemřel bez kšaftu, odkazuje se tento zemský zákoník právě na královské obdarování z roku 1497, např. v případě společných držitelů majetků, kteří však neustavili tzv. hromadnictví: „... kterýž by kolivěk umřel bez zřízení dostatečného a bez dědicův řádně příšlých... že tu z mrtvého dil na živého případnutí nemá, ale na nejbližšího přítele podle obdarování královského...“ (staročeský termín „přítel“ je zde užít v dnešním významu slova „příbuzný“), viz KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)* – Edice, Praha 2007, čl. 183 s. 165 (i jinde v textu). Stupeň příbuzenství, podle kterého se určovaly dědické nároky, se však nestanovoval podle dnešních zvyklostí. Základním kritériem byla úroveň pokrevní příbuznosti v rámci šlechtického rodu (tj. mezi nositeli téhož erbu). Až v případě, kdy žádní členové rodu nežili, připadali v úvahu pokrevní příbuzní z jiných rodů („přátel po přeslici“), viz tamtéž, s. 36–37.

65) JIREČEK, Hermenegild (ed.): *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého – Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen (1627)*, Praha 1888, odstavec O. XXX-L, s. 424–438.

prvních dvou skupin možných dědiců, připadla dědická práva nejbližším pokrevním příbuzným téhož rodu („... *Pakli kdo umře a nezanechá žádného bratra, ani synův od bratra, ani také sester, anebo někoho z těch osob na hořejší linii vstupujících, jakž svrchu dotčeno, tehdy na nejbližšího přítele krevního po meči mužského pohlaví ten nápad připadnouti má...*“)⁶⁶ a teprve po nich dalším pokrevním příbuzným „po přeslici“ (tj. příslušníkům jiného šlechtického rodu), a to s ohledem na stupeň jejich biologické příbuznosti (III. skupina).

Teprve čtvrtou kategorií možných dědiců (až nebylo-li žádných pokrevních příbuzných ani „po meči“, ani „po přeslici“) pak za situace úmrtí bez kšaftu představovala manželka (IV. skupina). V případě manželky se totiž obecně předpokládalo, že její majetková práva, vyplývající ze sňatku, jsou ujištěna zvlášť (především formou tzv. obvěnění) a nemusí se jich tedy domáhat v dědickém řízení. Proto jí v takovém nestandardním případě (kdy uplatňovala majetkové nároky jako jediný dědic ze zákona, nikoli na základě obvěnění či kšaftu) náležela jen čtvrtina pozůstalosti, tři čtvrtiny získala panovnická komora. Nebylo-li ani manželky, připadl celý pozůstalý majetek panovnické komoře (V. skupina).

Soudní spor o zdechovické dědictví je i z tohoto důvodu podle mého názoru poměrně důležitý, neboť exaktně dokládá, že již v predbělohorském období bylo v soudní praxi skutečně postupováno podle pravidel, výslovně ustanovených až v Obnoveném zřízení zemském.

Byť se výsledné vítězství vzdálených příbuzných z chudší větve rodu Vrábských může podle dnešních zvyklostí jevit ve vztahu k pozůstalé vdově či blízkým pokrevním příbuzným jako nespravedlivé, z hlediska právních standardů 16. století byla zdechovická situace vcelku jednoznačná: Hynek Vrábský zemřel bez kšaftu a bez biologických potomků, o předcích ani nemluvě. Vdova Johanka Vrábská z Žampachu nemohla žádný svůj právní nárok na manželův majetek listinně prokázat. Podle zemských zákonů měli tedy na dědictví jednoznačně nárok žijící příslušníci rodu Vrábských jakožto osoby, zákonem přednostně vymezené v rámci třetího stupně dědické následnosti, byť jejich skutečná biologická příbuznost se zemřelým byla již jen velmi malá.

Z hlediska genealogického přináší zdechovický případ jasno do komplikovaných příbuzenských vazeb mezi jednotlivými větvemi početného rodu Vrábských. Z kontextu je zcela zřejmé, že pan Hynek byl posledním mužským příslušníkem vrábško-dřevčické středočeské větve rodu, která

66) Tamtéž, odstavec O. XXXIX., s. 433.

jeho osobou definitivně vymřela. Před rokem 1594 tedy museli být mrtví a bez mužských potomků i všichni jeho prabratranci a jejich synové, včetně výše zmíněného Zikmundova syna, k jehož křtu byl roku 1574 zván Ferdinand Tyrolský.

Rod Vrábských tedy již zcela jistě tvořili jen příslušníci chudší jihočeské větve mladějovicko-drahenické. Majetková práva uplatnili společně všichni členové rodu Vrábských, kteří byli v době smrti zůstavitele vůči zemřelému panu Hynkovi na stejné (nejbližší) úrovni biologické příbuznosti, tj. všichni prabratranci „z devátého kolena“. Nárok museli uplatnili všichni společně, jinak by mohly být jejich nároky prohlášeny za zmatečné. Proto víme, že onu jihočeskou větev Vrábských tvořilo v roce 1594 pět dospělých mužů: bratři Jan a Vilém Vrabští (synové Hynka Vrábského, zemřelého roku 1571)⁶⁷⁾ a jejich tři bratranci (synové Hynkova bratra Kerunka Vrábského, zemřelého roku 1569), bratři Aleš, Václav a Štěpán Jan Vrabští z Vrabí.⁶⁸⁾

Zdechovické dědictví, na které uplatňovali „spolustrýcové“ Vrabští své nároky, můžeme rozdělit do čtyř částí, zčásti projednávaných v rámci různých sporů odděleně:

- a) nemovitý majetek;
- b) movitý majetek, odvezený ze zdechovické tvrže Jaroslavem Oušteckým ze Sezimova Ústí a dobytek, odehnaný později ze zdechovického dvora;
- c) peníze a další cennosti, zajištěné úředníky desk zemských;
- d) Hynkovy dlužní úpisy („jistoty“).

67) Sidlem této rodiny Vrábských byl drobný statek Drahenice, který získal Hynek Vrábský roku 1552, když se rozdělil o majetek se svým starším bratrem Kerunkem (viz následující poznámka). Po Hynkově smrti roku 1571 zůstávali jeho dva synové (Jan starší Vrábský, odlišovaný tímto atributem od svého mladšího stejnojmenného bratrance, a Vilém) v majetkovém nedílu, až roku 1584 převzal pozemkový majetek mladší Vilém, který je jako pán „na Drahenicích“ uveden i v tituláři z roku 1589, viz FAUKNAR: *Titulář stavů*, fol. Hh-v. Starší Jan si hledal své štěstí ve službách arciknížete Ferdinanda Tyrolského u innsbruckého dvora, kde byl pravděpodobně fyzicky přítomen i v době vzniku sporu o Zdechovice.

68) Po zemřelém Kerunkovi Vrábském zůstalo v době jeho úmrtí roku 1569 pět nezletilých synů. Dva nejstarší zemřeli brzy po sobě: Jan mladší Vrábský (nar. 1557, † 1582) dosáhl plnoletosti v roce 1575, kdy převzal od své matky Johanky Vrábské z Kaříšova správu statku Mladějovice. Viz k tomu NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 32, fol. O 11 a tamtéž, fond Nejvyšší purkrabství, kn. č. 20, fol. J 7. Na statku pak krátce vládl druhorozený Mikuláš (nar. asi 1560, † 1584), poté již zletilý Aleš, který je také s titulaturou „na Mladějovicích“ uveden v Tituláři stavů z roku 1589, viz FAUKNAR: *Titulář stavů*, fol. Cc-xi. Zmínění tři nejmladší bratři zůstávali v sourozeneckém nedílu ještě v roce 1594, kdy vstupují spolu se svými dvěma staršími bratry (viz výše) do sporu o Zdechovice.

a) Nemovitý majetek zemřelého Hynka Vrábského tvořil hlavně zdechovický statek. Jeho rozsah známe poměrně přesně k roku 1608; od stavu v roce 1594 se zřejmě nijak podstatně nelišil. Podle berních rejstříků z počátku 17. století vykazoval statek 68 osedlých, což v podstatě odpovídá údajům ze soudobého urbáře, který evidoval 70 hospodářů.⁶⁹⁾

Již nejpozději v průběhu léta roku 1594 se prohlásili „spolustrýcové Vrábští“ za jediné a společné dědice majetku, provedli právní úkon „uvázání se v panství“ a vyžádali si přísahy poddaných zdechovického dominia. Tento právní akt „uvázání se“ pak následně soudně společně napadli (zvláštními žalobami, podanými však společně) žijící pokrevní příbuzní zemřelého Hynka Vrábského:

Jediným blízkým pokrevním příbuzným „po přeslici“ byl výše zmíněný synovec Jaroslav Sezima z Ústí. Ten již v létě roku 1594 obeslal k zemskému soudu prácheňské Vrábské, že se neoprávněně „uvázali“ (tj. provedli právní úkon převzetí majetku) v panství Zdechovice. Jejich postup rozporoval a prohlásil, že má na pozůstalý majetek větší právo, než Vrábští.⁷⁰⁾

Postup „spolustrýců Vrábských“ však rozporovali i další vzdálení pokrevní příbuzní ze strany vrábsko-dřevčické větve rodu Vrábských, kteří už také v létě roku 1594 vznesli věcně stejnou žalobu, jako Jaroslav z Ústí. Ve stejnou dobu (a na stejný termín) se vedle Jaroslava Sezimy z Ústí (který byl pokrevním příbuzným „po přeslici z druhého kolena“) domáhaly svého podílu na zdechovickém majetku i další vzdálení příbuzní. Nejprve to byly Mandalena Šárovcová z Chodů a Sabina Tamchynová z Pantenova. Jednalo se o dvě sestřenicí, jejichž matky byly z rodu Vrábských. Tyto matky byly prasestřenicemi zemřelého Hynka (měli společného pradědečka Jana z Vrábí, zemřelého před rokem 1469); žalobkyně byly tedy pokrevními příbuznými zemřelého „z šestého kolena“. Samy o sobě v obeslání k zemskému soudu tvrdily, že jsou „*krevními přítelkyněmi po meči*“, to však nebyla pravda. Příbuznými „po meči“ byly jejich zemřelé matky, nikoli žalobkyně

69) VOREL: *Urbáře panství Zdechovice z let 1517 a 1608*, s. 131, tab. „Souhrn vrchnostenských příjmů od poddaných panství Zdechovice roku 1608“.

70) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/11, složka č. 93; pondělí po rozeslání sv. Apoštolů 1594 [18. července 1594]; koncept listu Rudolfa II., kterým na žádost Jaroslava Sezimy z Oustí a na Oustí, dědičného kroječe Království českého, obsílá bratry a strýce Vrábské k zemskému soudu na sobotu po narození P. Marie [10. září 1594]. Mají s sebou vzít veškerou dokumentaci, dokládající jejich právní nároky, a případně svědky. Pokud potřebují předvolat další svědky k vydání svědectví či předložení nějaké další dokumentace, mohou k tomuto účelu využít půhony ke komornímu soudu.

samy (ty již byly příbuzné „po přeslici“).⁷¹⁾ Souběžně pak odešlo týž den na stejný termín předvolání k soudu od dalších příbuzných: Společně podávali žalobu bratři Bohuslav a Karel Horňatečtí z Dobročovic; bratři Zikmund a Fridrich Zapští ze Zap a Mikuláš Hýzrle z Chodů; samostatně ještě Václav Bedřichovský z Lomné.

V průběhu roku 1594 byla však všechna soudní řízení v Čechách přerušena v důsledku účasti mnoha šlechticů na vojenském tažení do Uher, jehož se osobně účastnili i zdechovičtí Vrábští (viz níže). V původně stanoveném zářijovém termínu roku 1594 se žádné soudy nekonaly a z dochovaných pramenů není zřejmé, zda nějaké líčení v dané věci proběhlo po obnovení činnosti soudů koncem roku.⁷²⁾ Tak či onak, do roku 1595 vstupovali Vrábští jako držitelé Zdechovic. Strana odpůrců však nebyla s výsledkem spokojena, takže další rok soudní koloběh pokračoval.

Iniciativu přebírají sami Vrábští a roku 1595 obsílají k zemskému soudu Jaroslava Sezimu z Ústí, aby jim vydal peníze a klenoty, které dle své vlastní výpovědi ze Zdechovic odvezl. Žalobu rozšiřují také o obvinění, že zneužil pečeť zemřelého k vytvoření falešného právního dokumentu (zhostného listu), což byl podle zemských zákonů těžký zločin.⁷³⁾

Ve stejné době vstupuje do soudních sporů i mladší synovec výše zmíněného Jaroslava Sezimy z Ústí, Jan Sezima z Ústí a na Oušti (tj. na Ouštěku). Neodkazuje se však obecně na svůj blízký pokrevní příbuzenský vztah se zemřelým (sám nebyl biologickým potomkem Hynkovy sestry), ale na sněmovní snešení z roku 1575, podle kterého by měl mít na dědicství větší nárok, než Vrábští na základě blíže neupřesněného nebožtíkova odkazu. K soudu obeslal nejen prácheňské Vrábské,⁷⁴⁾ ale také vdovu Johanku Vrábskou ze Žampachu a svého strýce Jaroslava Sezimu z Ústí, že si ze Zdechovic rozebrali klenoty a peníze na hotovosti, které mu měly spolu s celým panstvím připadnout („... *kterýžto statek, též i hotové peníze i klínoty s zlatými řetězy, že jemu odkázáním náležejí, do vás do všech stěžuje...*“).⁷⁵⁾

71) Tamtéž, složka č. 91; koncept s uvedením stejných termínů, jako u výše zmíněného obeslání jménem Jaroslava Sezimy z Oustí.

72) NAP, fond Nejvyšší purkrabství, kn. č. 23, fol. 29: [1594] „... *od času sv. Jakuba pro veřejné tažení do Uher poodloženi byli soudové zemští až do sv. Martina* [11. listopadu 1594]...“.

73) Tamtéž, složka č. 38; ; pondělí po sv. Kiliánu 1595 [10. července 1595]; koncept listu Rudolfa II., kterým na žádost bratří a strýců Vrábských předvolává „*Jaroslava Sezimu z Sezimova Oustí a v Oušti*“ (k tomu viz výše pozn. č. 50) k zemskému soudu na pondělí po Narození P. Marie [11. září 1595].

74) Tamtéž, složky č. 37, 39 a č. 60 (stejně termíny).

75) Tamtéž, složka č. 37 (stejně termíny).

V případech vzdálenějších příbuzných byly jejich výše zmíněné tři samostatně podávané žaloby z roku 1594 zjevně zmatečné (žalující se označovali za příbuzné „po meči“, což byl z tehdejšího nazírání nesmysl, neboť byli příslušníky jiných rodů), proto všichni tito zmínění vzdálenější příbuzní⁷⁶⁾ (bez pánů z Ústí) vytvořili právní spolek, nazývaný v soudní dokumentaci obecně „*Krevní přátelé někdy Hynka Tluksy Vrábského z Vrábí*“. Zemřelého pana Hynka všichni společně označovali (nyní už správně) za „*ujce krevního a přítele jejich*“. Skutečný stupeň a způsob jejich pokrevního spříznění však ze samotných dochovaných spisů nevyplývá ani se mi jej nepodařilo ve všech případech identifikovat.

Z logiky věci však vyplývá, že stupeň jejich pokrevního příbuzenství se zůstavitelem musel být v případě všech spolužalobců stejný. Víme-li tedy, že bratři Zikmund a Fridrich Zapští ze Zap byli synové Johanky z Vrábí z jejího prvního manželství s Adamem Zapským ze Zap (tato Johanka byla výše v textu zmíněna jako Johanka Chodourová z Vrábí, neboť se po smrti prvního muže znovu provdala za Jakuba Chodoura z Lokte), pak lze oprávněně předpokládat, že i všichni ostatní byli dětmi, které vzešly z manželství dalších prasestřenic zemřelého pana Hynka Tluksy Vrábského. Tuto situaci máme doloženu v případě výše zmíněné Sabiny Tamchynové z Pantenova, která byla dcerou Kateřiny Vrábské z Vrábí (mladší sestry Johanky Chodourové z Vrábí) z jejího sňatku s některým z příslušníků rytířského rodu Vachtlů z Pantenova.

Tito vzdálení příbuzní vznesli společnou žalobu jak proti prácheňským Vrábským, kde rozporovali jejich převzetí Zdechovic,⁷⁷⁾ tak i proti Jaroslavu Sezimovi z Ústí, na kterém si chtěli vysoudit peníze a klenoty, které ze Zdechovic odvezl.⁷⁸⁾

Tak jak se tato situace může jevit dosti spletitá dnešnímu čtenáři, jevila se i tehdejšími soudcům. Proto byli všichni navzájem se žalující zúčastnění předvoláni k zemskému soudu na stejný termín (11. září 1595), aby mohly

76) Bohuslav a Karel, bratři Horňatečtí z Dobročovic; Zikmund a Fridrich, bratři Zapští ze Zap, Václav Bedřichovský z Lomné, Mikuláš Hýsrlé z Chodů a jeho sestra Mandalena Šárovcové z Chodů. V tomto společenstvu už nenalzáme Sabinu Tamchynovou z Pantenova, která zřejmě v mezidobí mezi oběma soudy zemřela.

77) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/11, složka č. 42; pondělí po sv. Kiliánu 1595 [10. července 1595]; koncept listu Rudolfa II., kterým na žádost výše uvedeného spolku „*krevních přátel někdy Hynka Tluksy Vrábského z Vrábí*“ předvolává bratry a strýce Vrábské k zemskému soudu na pondělí po Narození P. Marie [11. září 1595].

78) Tamtéž, složka č. 40 (stejně termíny).

být všechny výpovědi a předkládané důkazy navzájem konfrontovány, jak císařovým jménem upřesňují úředníci zemského soudu: „... čemuž my, všemu chťice z vyslyšení vás stran vyrozuměti... vás k tomu rokujem a rok nebo den k tomu vám stranám v sobotu po slavnosti Narození blahoslavené Panny Marie nejprve přistí [11. září 1595]... pokládáme...“.

Soud se pak vlekl zřejmě několik měsíců; v listopadu 1595 si Vrábští dožádali doplňující svědecké výpovědi od Jana Dlouhovského z Dlouhé Vsi a na Závlekově, Elišky Hrzáňové z Dlouhé Vsi a Silvestra Mlázovského z Těšnice.⁷⁹⁾ Další doplňující svědectví požadovali Vrábští ještě 20. března 1596 od Kašpara Melichara ze Žerotína a na Nových Dvorech, J.M.C krajece a hejtmána kraje čáslavského, od Jana Jiřího Háši z Oujezda a na Nebovizdech a od Václava Nejedlého z Vysoké a na Libčanech.⁸⁰⁾ V tomto půhonu svědků (narozdíl od toho listopadového) sice Vrábští nevystupují výslovně jako „střecové krevní někdy Hynka Vrábského z Vrábí a na Zdechovicích“, ale máme dva důvody se domnívat, že i tento půhon souvisel se sporem o dědictví po panu Hynkovi: Jednak půhon vznáší opět všech pět dospělých mužských představitelů rodu Vrábských společně (což se mohlo týkat jedině zdechovického dědictví, protože jiný majetek v takové formě společné držby nevlastnili a v jiných sporech vystupovali odděleně),⁸¹⁾ jednak v tomto případě hrozila za odmítnutí svědectví každému z obeslaných vzhledem k okolnostem neobvykle vysoká částka 40 tisíc kop grošů českých [sic!], což bylo podstatně více, než za kolik pan Hynek celý zdechovický statek roku 1585 koupil (12½ tisíce kop grošů českých).

Svoje svědky ovšem měla i strana odpůrců. Tak si Jan Sezima z Ústí a na Oušti nechal předvolat k svědectví na pondělí po neděli Smrtné [1. dubna 1596] svého příbuzného Adama Kryštofa Sezimu z Ústí a na Tečiněvsi, Albrechta Homuta z Harasova a v Tlustovousích a Jana Afrikána (tuto osobu se mi identifikovat nepodařilo). I v tomto případě hrozila každému z obeslaných svědků za odmítnutí svědectví srovnatelně velká pokuta (35 tisíc kop grošů českých).⁸²⁾

Přes probíhající soudy vystupovali všichni „spolustřecové“ z rodu Vrábských hned od roku 1594 v běžných právních záležitostech nepře-

79) NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 25, fol. B13-B13v.

80) Tamtéž, fol. E29v-E30.

81) Štefan Jan Tluksa Vrábský z Vrábí a na Zdechovicích se samostatně v roce 1596 dožaduje splátky půjčky 15 kop grošů českých na Janu Bílském z Kaříšova a na Vackově a úhrady 40 tolarů, které půjčil Karlu Korkovi z Korkyně k zakoupení dvou valachů na cestu do Polska, viz tamtéž, fol. N24.

82) Tamtéž, fol. F21.

tržité jako nedílní spolumajitelé panství Zdechovice. Jejich „uvázání se“ v pozemkový majetek bylo tedy obecně akceptováno jako platné, dokud by zemský soud nerozhodl ve prospěch odpírající strany, což se nestalo.

Jako hlavní představitel zmíněného rodového spoluvlastnictví už v roce 1594 vystupuje nejmladší ze všech „spolustrýců“, Štěpán Jan Tluksa Vráb-
ský z Vrábí. Už v létě 1594 provádí běžné vrchnostenské právní úkony, jako například propouštění poddaných na okolní panství, kde sám sebe tituluje již „na Zdechovicích“⁸³⁾

Zmíněný Štěpán Jan Tluksa Vráb-
ský v té době působil ve vojenských službách českých stavů jako nižší důstojník, velící dílčí jednotce české zemské hotovosti v tažení do Uher, kam se vydal již koncem léta 1594.⁸⁴⁾ Ve vojenském řemesle ale zřejmě hledali obživu i ostatní bratři a bratrance z této větve Vráb-
ských. Máme dochovány zmínky o jejich vojenském angažmá v souvislosti s různými výtržnostmi,⁸⁵⁾ ale víme i o účasti bratrance

83) Státní oblastní archiv v Zámrsku, fond Velkostatek Pardubice, karton č. 17, sign. I/17. Zhostný list, datovaný na Zdechovicích v úterý po rozeslání dvanácti apoštolů 1594 [19. 7. 1594] vystavil „Štefan Jan Vráb-
ský z Vrábí a na Zdechovicích“. Zdechovický poddaný Bartoň Bareš z Trnávky (kterého Jan Štěpán Vráb-
ský označuje slovy „...poddaný můj a pánův bratří a strejcův mých...“) by si chtěl zakoupit grunt v nedalekých Kojicích, náležejících ke komornímu panství Pardubice; Jan Štěpán Vráb-
ský souhlasí a propouští tohoto poddaného včetně jeho dědických podílů na pardubické panství.

84) LÍVA, Václav (ed.): *Regesta fondu Militare Archivu Ministerstva vitra RČS. v Praze*, Prameny k československým dějinám vojenským, Svazek II, díl II. 1590–1617, Praha 1938, s. 51–53; 5. 8. 1594, čeští místodržící posílají císaři Rudolfovi seznam „hejtmanů nad pěším lidem“ v rámci přípravy vojska zemské hotovosti k tažení do Uher; mezi nimi i Jan Štefan Vráb-
ský. Ten je v pozici velitele samostatného praporece uváděn při přehlídce („mustrování“) vojska zemské hotovosti 17. září 1594 ve Znojmě, viz *Sněmy české VIII*, Praha 1895, s. 714–717.

85) SEDLÁČEK: *Hrady I*, s. 247. V soudobých soudních spisech se s bratry a bratrance Vráb-
skými z této generace rodu setkáváme velmi často v roli výtržníků a rváčů, často se také soudí (jako žalující či obžalovaní) o urážky na cti. Pro potřebu této studie nemá smysl všechny tyto dílčí spory zmiňovat, pokud nesouvisejí s dědictvím po zemřelém Hynkovi. Pro zajímavost zmiňuji jen jeden spor z roku 1595. Ve středu 7. ledna 1595 si Petr Tobíáš Karel ze Svárova v přítomnosti jiných „dobrých poctivých lidí“, kteří se tehdy sešli v Klatovech v domě Daniela Záhrobského z Těšín, stěžoval na chování bratří Václava a Štefana Jana Tluksů Vráb-
ských, kteří měli v předchozím roce konflikt s jeho bratrem, a to slovy „... udělali to bratru mému šelmovsky...“. Zároveň bratry Vráb-
ské označil slovy „... hromští zkurvy synové...“. Za urážku na cti jej pohnali k zemskému soudu nejen dotčení bratří Vráb-
ští, ale také jejich matka Johanka Vráb-
ská z Kaříšova, vdova po Kerunkovi Tluksovi Vráb-
ském z Vrábí a na Mladějovicích, která tehdy žila v domě ve městě Týně nad Vltavou.

Jana staršího (který byl ještě roku 1595 ve službách u Ferdinanda Habsburského u dvora v Innsbrucku)⁸⁶⁾ a Aleše Vrábských na vojenském tažení do Uher roku 1595.⁸⁷⁾

I když spolustrýcové Vrábští převzali Zdechovice do své správy již v roce 1594, vdova Johanka Vrábská z Žampachu se až do soudního rozhodnutí také považovala za dědičku tohoto panství a užívala titulaturu „na Zdechovicích“. Ještě v lednu 1595 byla k soudu obeslána jako „Johanka Vrábská z Žampachu a na Zdechovicích“ a tuto titulaturu akceptovala, i když by v daném případě odmítnutí soudní obsílky z důvodu zmatečné titulatury její spor s Janem z Proseče a na Jirnách podstatně zjednodušilo.⁸⁸⁾

I ze strany českého oddělení dvorské komory však již bylo nejpozději v létě roku 1595 akceptováno, že prácheňští Vrábští jsou oprávněnými dědici zemřelého pana Hynka. Proto se na Štefana Jana Vrábského jménem císaře obrátili 9. června 1595 úředníci českého oddělení dvorské komory s žádostí, aby propustil z poddanství (k ruce císaře Rudolfa II.) svého poddaného Svatoše ze vsi Dřevčice, kterého si kdysi při odprodeji Dřevčic ke komornímu panství Brandýs nad Labem (1584) zemřelý pan Hynek výslovně vymínil. Lze předpokládat, že tato žádost o propuštění jednoho

Na základě toho, že její synové byli nazváni „... hromští zkurvy synové...“ žádala na Petru Tobiášovi Karlovi ze Svárova, aby buď prokázal, že svoje syny skutečně přivedla na svět jako „kurva“, nebo aby jí byla za urážku na cti uhrazena satisfakce podle zřízení zemského. Viz Národní archiv Praha, fond desly zemské menší, kn. č. 25, fol. O27-O28.

86) Viz výše pozn. č. 31.

87) V předvolání svědků ke sporu o Zdechovice v listopadu 1595 vystupují jen Vilém, Václav a Štefan Jan Vrábští jako nedilní vlastníci majetku i na místě nepřítomných Jana a Aleše, jejichž osobní neúčast je omluvena proto, že jsou zrovna „v tažení vojenském do Uher“ (viz obrazová příloha k této studii na s. 175). Oba se však z válečného bojiště vrátili živí, neboť již v březnu 1596 vystupuje všech pět Vrábských u soudu zase společně, viz NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 25, fol. B13-B13v a E29v-E30.

88) Nešlo vlastně ani o spor samotné Johanky, ale krčmáře Šťastného z Šestajovic. Ten v neděli 30. ledna 1594 v domě Jana Smiška v Novém Městě Pražském posměšně hovořil o Janu z Proseče (nazýval jej rasem a zpochybňoval jeho šlechtictví). Tento incident se stal ještě za života pana Hynka. Je proto pravděpodobné, že záležitost s šestajovickým krčmářem, kvůli které podnikl pan Hynek Vrábský svou osudnou poslední cestu na Šestajovice koncem dubna 1594 (což uváděla vdova Johanka ve své výpovědi, viz ediční příloha č. 1), se týkala právě Jana z Proseče. Až 12. ledna 1595 pohnal Jan z Proseče paní Johanku (jakožto vrchnost šestajovického krčmáře) k zemskému soudu, aby si vynutil satisfakci. Obsáhlá dokumentace k tomuto soudnímu sporu (obsahující celkem tři půhony) viz NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 25, fol. A 20- A 23.

jediného poddaného byla iniciována sporem o Hynkovu pozůstalost, neboť starý zhostný list, kterým byl onen Svatoš v blíže neurčené době propuštěn do poddanství zemřelého pana Hynka některým z členů rodu Smiřických, se nacházel ve vrchnostenské dokumentaci na zdechovické tvrzi, jak výslovně uvedl ve své výpovědi Matěj Šturm (viz ediční příloha č. 3).

Štefan Jan Vrábský s případným Svatošovým propuštěním na komorní panství vyslovil sám za sebe souhlas, ale de iure tento právní akt prý nemůže sám učinit, protože je pouze spoluvlastníkem dědictví po zemřelém panu Hynkovi: „... ale nepochybuji, že o tom dobrou vědomost jmíti ráčíte, že na mne samého statek všelijaký po dobré paměti panu strejci mém jest nepřipadl, než spolu na bratří a strejce mý rovným dilem jest přišel, a tak tou příčinou bez vědomí pánů strejců a bratří svých, jakožto se mnou spolurovných v tom statku nápadníků, místnou odpověď Vašim M[ilostem] nemohu spraviti...“⁸⁹⁾

I když i v září 1595 vyšli Vrábští od soudu vítězně, „ve hře“ byl příliš velký majetek, než aby se ho potenciální dědicové tak lehko vzdali. Následné spory o panství Zdechovice, rozebrané klenoty, peníze a dobytek se mezi zúčastněnými stranami vlekly řadu let především proto, že krátce po sobě zemřelo několik účastníků procesu, a to na straně Vrábských i na straně Hynkových bližších pokrevních příbuzných jiného rodu. Smrt každého jednotlivého účastníka totiž s sebou přinášela nutnost začít soudní řízení znovu od počátku. Již před rokem 1597 zemřel Václav Vrábský, jehož podíl zdědil nezletilý syn Jan Jiří. V roce 1598 zemřel Jan Vrábský⁹⁰⁾ a o rok později (1599) i Štěpán Jan Vrábský. Na straně odpůrců zemřel (zřejmě již v roce 1595) především jeden z obžalovaných (Jaroslav Sezima z Ústí). Škodu, kterou odvezením cenností ze Zdechovic způsobil, pak Vrábští museli vymáhat na jeho nezletilém synovi Janu Petrovi.

I přes stále probíhající soudní spory se na právním stavu, vzniklém roku 1594 dědickým převzetím panství Zdechovice, nic nezměnilo, pouze se měnil (převodem dědického práva Václava Vrábského na nezletilého syna

89) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/23, originál listu z 18. 6. 1595, odeslaného přímo ze Zdechovic Štefanem Janem Vrábským z Vrábí presidentu a radám české komory. Dle kancelářské poznámky, připsané na obálku listu, odpověděli úředníci české komory dopisem z 22. 6. 1595, ve kterém Štefana Jana Vrábského žádali, ať tedy se svými bratry a strýci celou záležitost vyjedná a poddaného na komorní panství propustí.

90) Vilémův starší bratr Jan zemřel před pondělím po provodní neděli 1598, neboť v kšaftu matky (Voršily Vrábské z Bukové) je zmíněn jen Vilém a jeho sestra Lidmila. Reprodukcí originálu kšaftu Voršily Vrábské z Bukové publikovali BŮŽEK – HRDLIČKA – KRÁL – VYBÍRAL: *Věk urozených*, s. 367.

Jana Jiřího roku 1597) či zmenšoval (úmrtními bezdětných Jana Vrábského roku 1598 a Štěpána Jana Vrábského roku 1599) počet spoluvlastníků tohoto deskového statku. Zdechovice zůstávaly i po roce 1599 de iure nedílným majetkem zbývajících mužských příslušníků rodu, tedy drahenického Viléma Vrábského a jeho bratrance mladějovického Aleše Vrábského, který zastupoval i svého nezletilého synovce Jana Jiřího Vrábského. V podobě tohoto rodového nedílného spoluvlastnictví se zdechovický statek nalézal ještě počátkem října roku 1603.⁹¹⁾

Nedlouho poté (zřejmě ještě koncem roku 1603) se však spoluvlastníci rozdělili a zdechovický statek převzal Aleš Vrábský pro sebe a svého synovce Jana Jiřího. Drahenický Vilém Vrábský byl zřejmě ze spoluvlastnictví Zdechovic vyplacen, jak vyplývá z dalších sporů uvnitř této rodiny, které nastaly po brzké smrti Aleše Vrábského (†1607).⁹²⁾ V té době však již nikdo z bližších příbuzných zemřelého Hynka Vrábského jejich vlastnictví Zdechovic nezpochybňoval.

b) Z peněz a cenností, které odvezl Jaroslav Sezima z Ústí ze zdechovické tvrze v dubnu 1594, zřejmě Vrábští alespoň část získali zpět (včetně staré mezigeneračně předávané rodové památky, o níž se zmiňuji v závěru této studie). Nevíme však, zda pan Jaroslav, který náklad ze zdechovické tvrze původně odvezl do Úštěka, ony peníze a předměty skutečně předal vdově Johance Vrábské z Žampachu (což původně slíbil učinit), nebo si je nechal u sebe, případně zda je vydal úředníkům desk zemských. Ve své žádosti z 28. ledna 1595 o vystavení dlužního úpisu, adresované císaři Rudolfovi II. (viz ediční příloha č. 4) již Vrábští předpokládali, že dlužní úpisy a cennosti, které pan Jaroslav Sezima na Zdechovicích pobral, jsou deponovány u úřadu desk zemských, a žádali císaře, aby nařídil jejich vydání.

To se zřejmě nestalo, a protože sám Jaroslav Sezima z Ústí již v průběhu roku 1595 zemřel, dožadovali se Vrábští navrácení odvezených cenností na Jaroslavově nezletilém synu Janu Petrovi. Tento spor však mohl být

91) NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 37, fol. A 26-26v; vdova Johanka Vrábská ze Žampachu a na Šestajovicích obsílá 14. října 1603 svědky (Jeronýma Čejku z Olbramovic a na Chvalách a Počernicích a Zikmunda Dobřenského z Dobřenic a na Jencově Lhotě) ke svému sporu s výše zmíněnými nedílnými vlastníky Zdechovic. Vzhledem k vysoké pokutě, která obeslaným hrozila v případě odmítnutí svědectví (20 tisíc kop gr. čes.), předpokládám, že se stále jednalo o spor o zdechovické panství.

92) NAP, fond Desky zemské menší, kn. č. 38, fol. Q 30 (1604); fond Desky zemské větší, kn. č. 134, fol. G 27 (1608).

zahájen až poté, co byl rozhodnutím zemského soudu roku 1596 ustanoven nezletilcův poručník. Tím se stal Jan Sezima z Ústí (sám zúčastněný na celém sporu jako jedna ze stran, žalujících nebohého pana Jaroslava) jakožto nejstarší žijící člen rodu pánů z Ústí, který po svém zemřelém strýci Jaroslavovi získal i dědičný úřad nejvyššího kroječe Království českého. U zemského soudu roku 1597 tak Vrábští žádali na poručníku nezletilého Jana Petra Sezimy z Ústí nejen vydání peněz a cenností, které zemřelý Jaroslav Sezima z Ústí zmínil ve své výpovědi z počátku května 1594 (viz ediční příloha č. 3), ale chtěli náhradu ve výši 100 kop grošů za vůz s nebesy, který Jaroslav odvezl ze dvora, a 100 kop grošů českých za dvě klisny („hřebice“), pro které si Jaroslav nechal poslat. Od Johanky Vrábské ze Žampachu požadovali náhradu ve výši 2 000 kop grošů českých za dobytek, který nechala odehnat ze Zdechovic na Šestajovice (5 klisen tažných, 15 hřibat, 15 dojných krav, 8 jalovic, 30 ovcí bahnic, 30 skopců, 60 jehňat a 20 sviní).⁹³⁾

c) Peněžní hotovost a další cennosti, zajištěné úředníky desk zemských menších, Vrábští zřejmě museli oželeť. Jejich vydání se marně domáhali; poslední pokus o získání této části dědictví učinili zvláštním dopisem císaři Rudolfovi, datovaném 28. ledna 1595 (viz ediční příloha č. 4). Žádali v něm, aby jim byla na peníze po Hynku Vrábském, které úředníci desk zemských ze Zdechovic odvezli a které byly oficiálně „vzaty k ruce císaři“, vystaven alespoň dlužní úpis, ze kterého by dostávali pravidelné úroky.⁹⁴⁾ V českém oddělení dvorské komory však byla tato záležitost odložena „ad acta“, neboť o žádných penězích, které by se popsanou cestou dostaly z dědictví po Hynku Vrábském do rukou císaře, už nikdo nic nevěděl.

O kolik peněz však konkrétně šlo, to prameny nepraví. Z výpovědi Matyáše Štubnera víme, že z truhlice vzal 6 pytlů, obsahujících celkem 4 872 kusů stříbrných tolarových mincí, a 2 pytle na místě ještě nechal. Předpokládáme-li, že zemřelý pan Hynek měl toлары do pytlů rozděleny

93) Soubor čtyř soudních obeslání k této záležitosti, podaných v úterý den sv. Lidmily 1597 [16. září 1597], viz NAP, fond Desky zemské menší, kniha č. 172, fol. B2-B6.

94) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10, žádost bratří a strýců Vrábských z 28. ledna 1595; do panovnické kanceláře byla tato žádost přijata 8. února 1595. Odtud byla úředníky postoupena k vyřízení českému oddělení dvorské komory. Ti ji však odeslali zpět do panovnické kanceláře s poznámkou „Zase ad Cancellaria (Neb ty peníze nejsou k ruce J. M. C. vzaty a obráceny)“. Tím stopy po penězích a cennostech, odvezených ze Zdechovic úředníky desk zemských, končí.

víceméně rovnoměrně (obsah oněch šesti popsaných pytlů se pohyboval v rozmezí 619 až 976 tolarů; v průměru 812 mincí = cca 22 kg stříbra na jeden pytel), pak v oněch dvou pytlech, které ještě v truhlici zbyly, našli úředníci desk zemských okolo 1 600 tolarů na „hrubé minci“, což byl poměrně velký majetek.

d) Z hlediska celkové hodnoty „zdechovického pokladu“ však největší část dědictví tvořily „jistoty“, tedy dlužní úpisy. O nich hovořila již bezprostředně po Hynkově smrti jeho vdova Johanka Vrábská: vedle zmínky o žehušické půjčce (viz výše) výslovně zmínila, že nebožtík půjčil 2 tisíce zlatých Kašparu Melicharu ze Žerotína a další tisíc zlatých Albrechtu Slavatovi z Chlumu a Košumberka (viz ediční příloha č. 1).

O souhrnné výši Hynkových aktiv v podobě úročných dluhopisů nemáme přesné informace, nicméně právě „jistoty“ byly tím, co dědice i úředníky české komory zajímalo především – stejně jako hotové peníze. V rámci tehdejšího ještě poměrně dobře fungujícího úvěrového trhu bylo totiž možné dobře právně zajištěné dlužní úpisy (které byly garantovány solventními ručiteli či přímo pozemkovým majetkem) použít k bezhotovostní platbě.

Proto Jaroslav Sezima z Ústí ze zdechovické tvrže odvezl nejen dlužní úpis svůj vlastní (sám dlužil svému strýci 500 kop grošů míšeňských), ale také dlužní úpis cizí, tj. „jistotu“ Jindřicha Zvířetického z Vartmberka, znějící na 1 000 kop grošů míšeňských. Sám přiznává, že pomocí tohoto cizího dlužního úpisu chtěl splatit svoje další dluhy. Za dané situace to bylo legálně těžko proveditelné: Vartmberský dlužní úpis zněl jmenovitě na zemřelého Hynka Vrábského, a pokud Jaroslav z Ústí nemohl prokázat, že je sám dědicem či že mu bylo toho aktivum řádným dědicem postoupeno, nemohl právní cestou splátku vymáhat. Ale dalo se to udělat i jinak: Mohl přímo dlužníkovi jeho „jistotu“ za nižší cenu přenechat. Nebyl-li takový dlužní úpis ujištěn deskovým vkladem či alespoň evidován v registrech nejvyššího purkrabství, znamenalo zničení samotného dlužního úpisu následnou neprokatelnost pohledávky ze strany případných dědiců. Takový nezákonný postup však byl velmi riskantní a vyžadoval mimořádnou diskretnost; pochopitelně se nedal použít, když už pan Jaroslav zmínku o existenci onoho úpisu uvedl do výslechového protokolu (viz ediční příloha č. 3).

Obecně lze říci, že zmíněná forma peněžních aktiv měla pro „spolustrýce“ Vrábské jednu ohromnou výhodu: Dlužní úpisy byly vystaveny na jméno zemřelého Hynka Vrábského, což byla dosti závažná překážka

k jejich možnému zneužití. Následnou nezákonnou manipulaci s dlužním úpisem by asi úředníci desk zemských těžko riskovali, narozdíl od případného zatajení části hotových peněz či klenotů (zvláště nebyl-li k dispozici žádný jejich seznam a i z úředních protokolů bylo zřejmé, že vlastně nikdo přesně nevěděl, co v truhlicích zemřelého pana Hynka bylo). Lze tedy oprávněně předpokládat, že většinu dlužních úpisů ze zdechovické truhly skutečně Vrábští získali zpět a tyto peníze mohli použít jak k úhradě svých případných vlastních dluhů, tak i k vyrovnání podílů sami mezi sebou.

Po panu Hynkovi zdědili Vrábští dluhopis samotného císaře Rudolfa II., znějící na 1 000 tolarů, které zemřelý Hynek půjčil panovníkovi (víceméně nedobrovolně) ještě v druhé polovině 70. let 16. století, když chtěl i tímto způsobem pro rod Vrábských zachránit starý rodový statek vrábsko-dřevčický. Tento panovnický dluhopis využil Jan Štěpán Vrábský v roce 1597, kdy se z původní dlužné částky odečetly nedoplatky berně za léta 1594–1595 a tzv. posudné (daň z výroby piva), které by jinak Vrábští měli podle berních rejstříků odvádět ze zdechovického panství české komoře.⁹⁵⁾

S většinou dlužníků zemřelého pana Hynka se dědicové zřejmě dohodli a uzavřeli nové aktualizované dlužní úpisy, případně požádali o přímou splátku dluhu. Pokud taková transakce proběhla po vzájemné dohodě, tak se o ní nic nedozvíme. S některými dlužníky však zřejmě nebyla řeč „po dobrém“, tak se Vrábští museli obrátit i v případě nesplacených úvěrů k soudu, kterážto agenda tehdy spadala z větší části do působnosti soudu nejvyššího purkrabství pražského.

95) NAP, fond Stará manipulace, sign. SM W37/33, žádost Štefana Jana Vrábského z 30. května 1597. Přišel mu daňový výměr od nejvyšších berníků Království českého a od výběřčích posudného Chrudimského kraje. Oba požadavky na platby odesílá úředníkům české komory, aby byly ony částky (blíže nespecifikované) odečteny od úročeného úvěru 1 000 kop grošů míšeňských, které kdysi poskytl zemřelý pan Hynek Vrábský císaři Rudolfovi II. Podobná praxe (kompenzace berní a posudného odečtem úroků a části hlavní sumy) byla dle tvrzení Štefana Jana Vrábského praktikována ještě za života pana Hynka; nyní zbývá na tomto aktivu ještě přibližně polovina původní sumy. Přiložen originál psané urgencye, datované 9. května 1597 v Pardubicích, kterou Štěpánu Janu Vrábskému zaslal císařský výběřčí posudného v Chrudimském kraji Kryštof Vojíř Saska z Vačovic a v Pardubicích, a originál předtištěného formuláře, kterým zemští berníci pod hrozbou obstavení pozemkového majetku nařizují Štěpánu Janu Vrábskému uhrazení nedoplatku berní za léta 1594 a 1595, které má učinit osobně v městě Chrudimi v pátek 16. května 1597. Podle kancelářské poznámky, dopsané na obálku listu, činí celkem nedoplatky berně a posudného 464 tolarů 44 grošů 5 denárů, což přibližně odpovídá polovině původní půjčky, která ještě nebyla ze strany Rudolfa II. splacena.

Tento hlavní pramenný zdroj, ve kterém bychom mohli očekávat přesnou dokumentaci případných sporů rodu Vrábských o dlužní úpisy (tedy písemnosti soudu nejvyššího purkrabství), máme však k dispozici jen v torzální podobě⁹⁶⁾ a právě pro rok 1594 a období bezprostředně poté se dochovaly jen zlomky soudní agendy. Bezprostředně po Hynkově smrti (1594) Vrábští u purkrabského soudu žádné spory nevedli,⁹⁷⁾ s vymáháním některých sporných pohledávek započali až zhruba po roce, kdy měli dlužní úpisy fyzicky k dispozici a kdy již bylo jasné, se kterými dlužníky bude možné se dohodnout a se kterými nikoli.

Časově do sebe jednotlivé fáze poměrně přesně zapadají: 28. ledna 1595 žádají Vrábští císaře Rudolfa II., aby jim byly vydány dlužní úpisy, deponované u úřadu desk zemských. Panovnická kancelář přijala tuto žádost 8. února 1595 (viz ediční příloha č. 4). Peníze v hotovosti zřejmě vydány nebyly (o nich už se nevědělo, kde skončily), ale dluhopisy ano. Vrábští pak začali ihned po převzetí zděděných dlužních úpisů vyjednávat s dlužníky o splátkách úroků, navrácení peněz či obnovení dluhopisů (to se obvykle dělo k termínům splátek úroků, což bylo na sv. Jiří a na sv. Havla). Dlužníci, kteří nechtěli ani zaplatit, ani nebyli ochotni potvrdit svůj dluh vystavením obnoveného dluhopisu (který už neznel na zemřelého Hynka Vrábského, ale na všechny „spolustrýce“ Vrábské), byli obesláni k soudu nejvyššího purkrabství pražského. První fáze těchto obsílek (kterou zmiňují výše) byla ze strany Vrábských zahájena hned po velikonočních, ve středu 29. března 1595.

Není pochyby o tom, že se jednalo o aktiva, zděděná po panu Hynkovi, neboť i v níže citovaných sporech u soudu nejvyššího purkrabství vystupují Vrábští společně jako spolumajitelé, podobně jako u sporů, vedených u zemského soudu. Tedy půhony k soudu nejvyššího purkrabství jsou vydávány k dobru „*Janovi, Vilémovi, Alšovi, Václavovi, Štefanovi Janovi bratřím a strejcům vlastním Vrábským z Vrábí a na Zdechovicích jakožto vlastním strejcům po někdy Hynkovi Vrábském z Vrábí a na Zdechovicích a nápadníkům statku po něm pozůstalého*“.

96) SCHULZ, Václav: *Soupis register soudu nejvyššího purkrabství pražského*, Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, číslo 27, Praha 1906.

97) NAP, fond Nejvyšší purkrabství, kniha č. 90, Registra ukazování ku přem soudu nejvyššího purkrabství pražského 1589–1595 (B. č. 161, stará signatura VII. A. 8). V tomto souhrnném přehledu vedených při a předkládaného důkazního materiálu není evidován žádný spor o dluhy, který by s někým Vrábští vedli.

Z dochovaných zbytků dokumentace víme, komu byly jménem spolustrýců Vrábských poslány soudní obsílky, neznáme však dlužní částky ani bližší podrobnosti. I tak je však zajímavé, kdo všechno se v případě dlužníků zemřelého pana Hynka mezi obeslanými v průběhu roku 1595 objevuje:⁹⁸⁾ ze šlechticů v chrudimském kraji Václav Kustoš z Lipky a na Vlačicích, v královéhradeckém kraji Benjamin Tamchyna z Doubravice a na Tošově a Adam Konecchlumský z Konecchlumí a na Věkoších; v boleslavském kraji Jiří Berka z Dubé a Lipého a na Novém Berštejně a Bohuchval Berka z Dubé a z Lipého a na Loukovci nad Jizerou; z měšťanů kutnohorský erbovník Samuel Nejepínský z Nejepína a pražský staroměstský erbovník Tomáš Hebnštrejtar z Freytnfeldu.

Někteří z obeslaných své dluhy po předvolání k soudu vyrovnali, jiní nikoli. Když však zemřel jeden z žalujících (Václav Vrábský), muselo být soudní vymáhání nesplacených aktiv, zděděných společně po Hynku Vrábském, zahajováno znovu. Proto zbývající čtyři „spolustrýcové“ Vrábští (i jménem nezletilého sirotka po zemřelém Václavovi) znovu obsílají dlužníky k soudu nejvyššího purkrabství roku 1597. Ke splacení dluhu byli znovu vyzváni kutnohorský erbovník Samuel Nejepínský z Nejepína,⁹⁹⁾ dále pak v Chrudimském kraji Václav Kustoš z Lipky a na Vlačicích a Adam Konecchlumský z Konecchlumu a na Věkoších. V roce 1597 jsou pak k úhradě dluhů, které Vrábští zdědili po zemřelém panu Hynkovi, v Chrudimském kraji obesláni Zachariáš Slavata z Chlumu a Košumberka a na Chroustovicích, Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka a na Košumberce a Chropyni a Hrdibor Hrabáně z Přerubenic na Církvici.¹⁰⁰⁾ V Boleslavském kraji byli v roce 1597 opakovaně k úhradě dluhu vyzváni oba výše zmínění

98) NAP, fond Nejvyšší purkrabství, kniha č. 23 Registra žlutá půhonů dodávaní po krajích (reg. komornická) soudu nejv. purkrabství pražského 1594–1597 (B. č. 674, stará signatura XIII. C. 1.), fol. D7v, E18v, F 9, F 16.

99) Tamtéž, fol. 318. Do Kutné Hory byl se vydal 21. července 1597 z Prahy se soudní obsílkou posel Matouš Festus. Obeslaný nebyl doma, nikdo z domácích nechtěl obsílku přijmout; list s půhonem vyhodili za poslem ven. Matouš tedy přibíl soudní obsílku cvokem na dveřem čímž byla považována za doručenu.

100) Tamtéž, fol. 319. Týž Matouš Festus se z Kutné Hory vydal Chrudimského kraje, kde měl předat soudní obsílky pěti zmíněným šlechticům. Čtyři je přijali, pouze na tvrzi ve Vlačicích vznikl problém. Zatímco před dvěma lety (1595) podobnou výše zmíněnou soudní obsílku panu Kustošovi převzala manželka, která jí slíbila předat, v roce 1597 již na vlačické tvrzi nikdo nechtěl opakovanou obsílku přijmout. Posel Matouš proto půhonní list přibíl na okno, čímž byl považován za doručení. Do Prahy se tento posel vrátil 24. července 1597.

páni z Dubé; vedle nich ještě Vilém Oprštorf z Dubu a Frýdštejna a na Kozlím, tehdejší komorník a nejvyšší štolmistr arciknížete Maxmiliána Rakouského, voleného krále polského. Ve východních Čechách v roce 1597 zamířil týž posel se soudními obsílkami ještě k Markétě Vostrovské z Doubravice a na Skalce, ke Zdeňkovi Dobřenskému z Dobřenic (obsílku převzal na své tvrzi v Odraném Veselí) a také k Adamovi Šťastnému Hrzáňovi z Harasova a na Potštejně (ten převzal obsílku v Kostelci nad Orlicí).¹⁰¹⁾

Bohužel nevíme, o jaké částky se tyto soudní spory vedly. Spektrum dlužníků je poměrně pestré. Zvláště u větších pozemkových magnátů z panského stavu lze předpokládat, že když už si od Vrábského půjčovali, tak že se jednalo o částky v řádu stovek a tisíců tolarů: známe-li částky u běžných individuálních půjček, poskytnutých zemřelým panem Hynkem, pohybují se v rozmezí od 500 do 2 000 tolarů (celkový přehled viz tabulka „Přehled pozůstalosti po zemřelém Hynkovi Tluksovi Vrábském z Vrábí, o kterou byly vedeny spory“ zde na s. 193–195).

I jen samotný přehled dlužníků však dokládá, jak rozsáhlé asi byly úvěrové aktivity zemřelého pana Hynka, přičemž lze předpokládat, že alespoň část dlužníků (podle mého názoru větší část) se s dědici vyrovnala. Pokud někdo nechal dojít své dlužné záležitosti až k soudu, pak nejenže utrpěl újmu na svém společenském renomé, ale hrozila mu i majetková škoda.

To se stalo (pokud zatím více) nejméně v jednom případě: Jednalo se o starší dlužní úpis Václava Ludvíkovského Bezdrůžického z Kolovrat a na Buštěhradě (který byl vlastním bratrancem matky zemřelého Hynka Vrábského), znějící na 250 kop grošů českých (tj. 500 tolarů). Šlo nepochybně také o dědictví po zemřelém Hynkovi, neboť obnovený dluhopis na tuto částku vystavil Václav z Kolovrat společně „spolustrýcům“ Vrábským, a to v pondělí po svatém Jiří 1595 [24. dubna 1595]. To byl zřejmě jeden z případů, kdy se Vrábští s dlužníkem dohodli na prodloužení úvěru. Dlužník však po obnovení úvěru nezačal ani hradit úroky, natožpak splácet „hlavní sumu“. V roce 1599 na něm Vrábští vysoudili původní dlužní částku (250 kop gr. čes.), zvýšenou o 8 nesplacených pololetních úroků (za 4 roky celkem 60 kop gr. čes.) a náklady na soudní řízení (1 kopa 6 gr. čes.). Protože se dlužník k soudu nedostavil, bylo Vrábským dáno v roce 1600 za „právo stané“ a o rok později (1601) získali právo obstatit dlužníkův majetek.¹⁰²⁾

101) Tamtéž, fol. 329, 330.

102) NAP, fond Desky zemské větší, kniha č. 175, fol. A25-A25v.

Nabízí se pochopitelně otázka, odkud mohl mít Hynek Vrábský k dispozici tolik peněz. Úředníci desk zemských věděli, že před lety disponoval pan Hynek částkou 60 tisíc tolarů. Tato suma přibližně odpovídá penězům, které dostal od panovníka za prodej statků Vrábí, Dřevčice a Všetaty, připojených ke komornímu panství Brandýs nad Labem roku 1584. V průběhu sedmdesátých let 16. století však také postupně umírali Hynkovi nejbližší příbuzní z rodu Vrábských. Po svých prabratrancích, z nichž poslední Zikmund zemřel roku 1584, nakonec Hynek Vrábský všechn pozůstalý majetek zdědil. Z tohoto dědictví si ponechal jen pražský dům ve Vodičkově ulici a koupil si malé alodní panství Zdechovice (šestajovický dvůr byl manželčin osobní majetek), vše ostatní zpeněžil a investoval do úvěrových operací.

Z výpovědi Hynkovy vdovy je dále zřejmé, že pan Hynek velmi aktivně podnikal v režijní velkovýrobě obilí a dalších zemědělských produktů, které dodával ze svých panských dvorů na trh. Těmto potřebám více vyhovoval velký šestajovický dvůr, jehož produkce byla (ve srovnání se zdechovickým statkem) snáze uplatnitelná především prostřednictvím labské vývozní sítě, směřující přes sousední Sasko dál na evropský trh.¹⁰³⁾ Právě tato obchodní orientace by podle mého názoru mohla vysvětlovat skutečnost, jak je možné, že většinu oněch téměř pěti tisíc stříbrných tolarů, odvezených Jaroslavem Sezimou z Ústí z Hynkova „trezoru“ na zdechovické tvrzi, tvořily ražby „kurtírštské“, tedy toлары saské.¹⁰⁴⁾

Hotovostní peněžní zásoba na zdechovické tvrzi nemohla vzhledem k popisované stejnorodosti mincovního materiálu vznikat postupnou thesaurací či vybíráním „lepších“ mincí z oběhu, ale šlo spíše o výsledek nějaké větší (či několika menších) jednorázové transakce. Tomu odpovídá i tvrzení vdovy, že peníze, které tehdy aktuálně ležely na Zdechovicích,

103) Obecněji k těmto aktivitám WOLF, Miloslav: *Labský zahraniční obchod před Bílou horou a po ní*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 66, 1958, s. 218–235; exaktní údaje o rozsahu labského exportu, zpracované na základě celních rejstříků, publikovala ŠADOVÁ, Věra: *Böhmische Getreide auf dem sächsischen Markt am Ende des 16. und in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: OBERMANN, Karl – POLIŠENSKÝ, Josef [Hgg.]: *Aus 500 Jahren deutsch-tschechoslowakischer Geschichte*, Schriften der Kommission der Historiker der DDR und der ČSR, Band 1, Berlin 1958, s. 79–98.

104) Termínem „kurfírštské toлары“ se označovaly v druhé polovině 16. století saské ražby v oblasti labské exportní trasy běžně, viz např. RÁC, Jiří: *Mince v pramenech mělnického archivu z let 1561–1573*, Numismatické listy 17, 1962, s. 134–139 (zde koupě městečka Mšena roku 1569).

představovaly z větší části tržbu za zemědělskou produkci šestajovického dvora. I toto tvrzení vdovy Johanky mohlo být pochopitelně účelové (peníze, které nechala ze Zdechovic odvézt, měly být výnosem z jejího vlastního majetku a měly být na Zdechovicích jen deponovány), ale objem zemědělské produkce, vyvážené od roku 1551 po Labi do Saska, dosahoval vysokých hodnot. Koncem padesátých let 16. století se již tržní cena českého obilí, vyvezeného po Labi do Saska, pohybovala každoročně okolo 1 milionu zlatých rýnských, přičemž po úpravách splavnění Labe (1579)¹⁰⁵⁾ celkový objem vývozu dále narůstal.¹⁰⁶⁾

Tato informace mne vede ještě k závěrečné úvaze: Jak by se vlastně jevil zdechovický pan Hynek Vrábský ve světle ostatních běžných pramenů, pokud bychom neměli takto alespoň částečně dochovány informace o jeho pozůstalosti?

Ve světle standardních berních rejstříků či velkostatkových pramenů, jakými jsou urbář a gruntovní kniha, patřila zdechovická vrchnost mezi střední, avšak v zásadě nezámožnou šlechtu, která nijak zvlášť nevynikala. Od poddaných vybral pan Hynek na úrocích v penězích ročně kolem 150 kop grošů míšeňských, pokud připočteme i peněžní hodnotu naturální renty a robotních povinností, pak jeho příjem z poddanské renty dosahoval sotva 200 kop grošů míšeňských.

To je ale ve srovnání s příjmy, které mu plynuly z režijního podnikání a především z jeho úvěrových aktivit, docela směšná částka, když vezmeme

105) Právě v době, kdy byl Hynek Vrábský donucen prodat ke komornímu panství Brandýs nad Labem středověký rodový majetek vrábsko-dřevčický (1584), vrcholil technicko-hospodářský projekt splavnění Labe, kterým měl být zjednodušen vývoz obilí z komorních panství do Saska. Proto měli obecně hejtmané komorních panství zájem o výrazné rozšíření vývozních produkčních možností dominií, ležících v úrodné obilnářské oblasti. Viz NAP, fond Stará manipulace, sign. SM S 70/83 „Nařízení plavby od Pardubic po Labi“ z 14. listopadu 1584, obsahující výsledky jednání hejtmanů komorních panství, kteří se tehdy sjeli na zámku v Brandýse nad Labem. Cílem jednání bylo zjistit případné náklady na splavnění Labe od Pardubic až ke Kostelci nad Labem (dolů po proudu bylo Labe splavné až do Saska již od poloviny 16. století). Velký význam obilnářské produkce komorního panství Brandýs nad Labem (v němž právě někdejší majetek vrábsko-dřevčické větve rodu Vrábských ležel v úrodné části s nejvyšší kvalitou půdy, jaká se v tehdejších Čechách podle soudobé evidence vůbec nalézala), viz BERÁNEK, Vladimír: *Proměny dvorového hospodářství na komorních panstvích do prvních let třicetileté války (panství Brandýs nad Labem, Přerov nad Labem a Lysá nad Labem)*, Časopis Národního muzea – řada historická 174, 2005, č. 1–2, s. 23–55.

106) ŠADOVÁ: *Böhmische Getreide*, s. 85–91.

v potaz, že jen samotné úroky z jedné jediné půjčky (ujištěné na panství Žehušice) přinášely panu Hynkovi do pokladny pravidelně 1 200 kop grošů míšeňských. Ve skutečnosti byl zdechovický pán významným úvěrovým podnikatelem a úspěšným velkoobchodníkem se zemědělskou produkcí. Samotný počet poddaných či rozsah rustikální držby na jeho panství nebyl už tehdy příliš podstatný, protože hlavní zdroje vrchnostenského zisku už se nalézaly někde jinde.

Tomu ve sledovaném případě odpovídá i skutečnost, že nominální výše urbaniálního zatížení poddaných na zdechovickém panství se v průběhu 16. století (máme k dispozici srovnání z let 1517 a 1608) prakticky nezměnila. Jen velmi zvolna stoupají ceny rustikálních nemovitostí, do nichž se však výrazněji promítal druhotný rozprodej dominikálního majetku (souhrnná prodejní cena všech sedmdesáti rustikálních gruntů zdechovického panství dosahovala počátkem 17. století jen 8 918 kop grošů míšeňských). Tuto skutečnost považují za velmi zajímavý a dosud ne zcela exaktně vysvětlený jev,¹⁰⁷⁾ který neodpovídá tehdy probíhající

107) Otázkou tvorby cen rustikálních nemovitostí se nejnověji zabýval CHOCHOLÁČ, Bronislav: *Selské peníze (Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století)*, Brno 1999, zvláště kapitola „Cena usedlosti“ na s. 72–98, kde v úvodu shrnuje i širší odbornou diskusi, vedenou na toto téma v 60. a 70. letech 20. století. Vzhledem k poměrně velkým nárokům na rozsah pramenného výzkumu a interdisciplinární přístup stojí tato tematika v současné době bohužel na okraji hlavního proudu badatelského zájmu. V souvislosti s popsanou situací zdechovickou je důležitá pramenná studie, kterou nedávno publikovala SIGLOVÁ, Tereza: *Spor dlužníka Jiříka Rožce z Bohdanče a Mikuláše Haltýřníka o platnost prodeje usedlosti (1584–1594)*, Východočeský sborník historický 21, 2012, s. 97–116. Autorka zde poměrně průkazně doložila snahu správy komorního panství o regulaci prodejních cen rustikálních nemovitostí právě koncem 16. století. Tento jev lze s určitou mírou opatrnosti zobecnit (ostatně princip nezvyšovat prodejní ceny rustikálních nemovitostí se objevuje i v jiných soudobých hospodářských instrukcích). Jeho hlavním důvodem však podle mého názoru není snaha o ochranu zájmů poddaných, ale naopak zvýšený zájem vrchností o rustikální půdu. Výkup poddanských gruntů a připojování jejich pozemků k poplužním dvorům byl pro šlechtické vrchnosti nejjednodušší cestou, jak ušetřit na daních (odvozovaných nejčastěji od počtu rustikálních gruntů na panství) a zároveň výrazně zvýšit produkční možnosti režijního velkostatku. Proto nemohli poddaní oficiálně prodávat své rustikální nemovitosti za jejich reálnou tržní cenu. Přímé doklady o rozporu mezi regulovanou cenou rustikálních nemovitostí, podléhajících vrchnostenské kontrole, a reálnou tržní cenou, máme k dispozici v těch případech, kdy došlo k uvolnění regulace. V daném regionu se jedná o městečko Přelouč, povýšené roku 1580 na město. Spolu se získáním městských práv se obyvatelé vyvázali ze závislosti na správě velkostatku a sami vedli městskou finanční agendu, včetně evidence prodeje nemovitostí. V daném

výrazné inflační vlně, obecně zdražující většinu zemědělské produkce (krom prodeje ryb) i pracovní síly.

Tento jednotlivý případ podle mého názoru poměrně věrně dokládá, jak klamný obraz struktury společnosti mohou poskytovat mechanicky sestavované statistické přehledy, zhotovené jen na základě pouhých berních rejstříků. Prameny tohoto typu pochopitelně stále zůstávají významným zdrojem informací o majetkové struktuře země, ale pouze v jedné složce (týkající se rozsahu pozemkového majetku).

Skutečný ekonomický potenciál české venkovské šlechty již koncem 16. století na samotném počtu poddaných závislý nebyl. Podstatně větší váhu hrálo režijní hospodaření, (zvláště bylo-li napojeno na exportní sítě) a také úvěrové aktivity, ať již s ohledem na zatížení pozemkového majetku úvěrem (které se z berních rejstříků poznat nedá) či na úročena peněžní aktiva, která v naprosté většině unikala daňové zátěži.¹⁰⁸⁾

Soudní spor o zdechovické dědictví je však zajímavý ještě z jednoho hlediska. Je totiž dalším konkrétně doloženým případem záměrného udržování povědomí rodové sounáležitosti, vnímaného i mezi drobnou venkovskou šlechtou jako významná společenská hodnota. Nemám tím na mysli samotný obecný rodový princip dědění majetku. O tom se rozhodovalo na zemském sněmu a lze se odůvodněně domnívat, že zdechovický pan Hynek vůbec nepočítal s tím, že po něm všechen majetek nakonec zdědí vzdálení chudší příbuzní. Jen nesepsal včas poslední vůli.

Prácheňští Vrábšti žili daleko od zdechovického pana Hynka a byli s ním biologicky příbuzní již jen velmi málo; až do Hynkovy smrti neměli se vzdálenou vrábsko-dřevčickou větví rodu žádná majetková ani rodinná pouta. Přesto o sobě Vrábšti navzájem věděli a také při sporu o dědictví se zajímali o předměty, které měly rodový památečný charakter.

Sám zemřelý pan Hynek používal osobní stříbrné pečtidlo. To mělo jednak přímo zpeněžitelnou hodnotu, protože bylo z drahého kovu, bylo

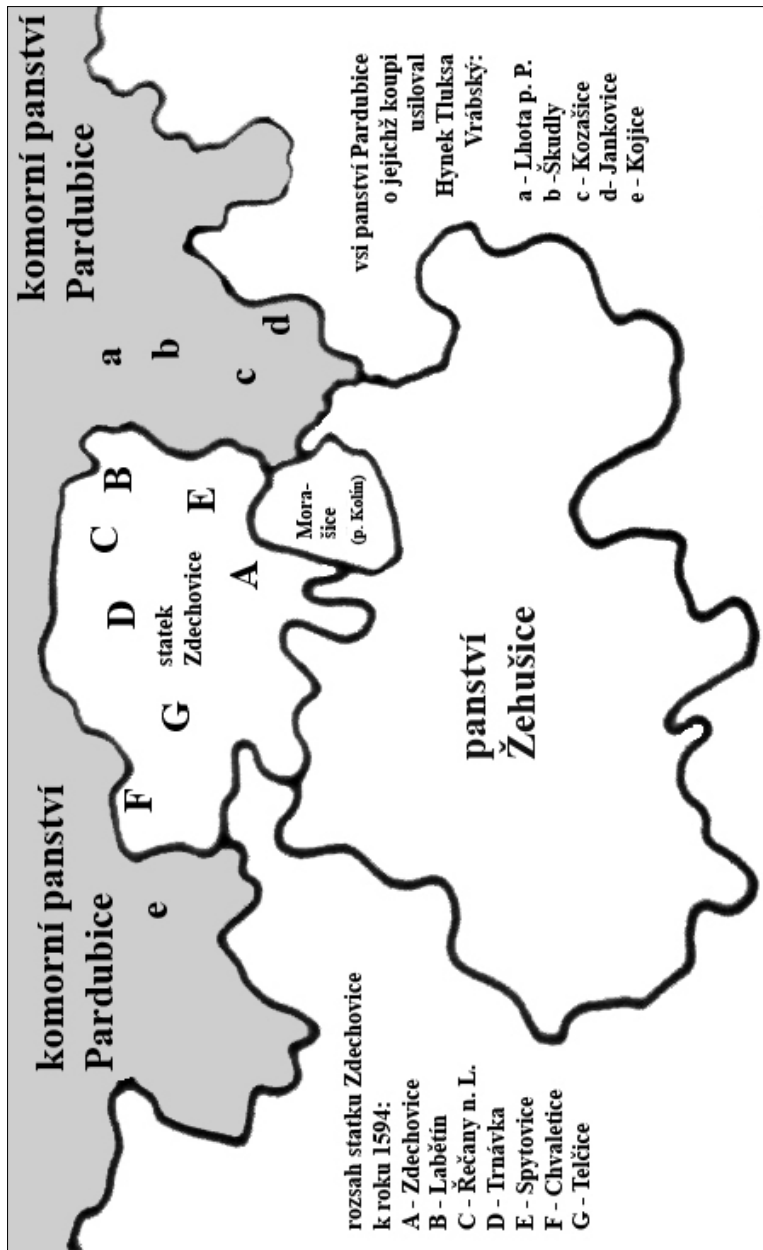
případě došlo bezprostředně po roce 1580 k rychlému růstu prodejních cen především v případě předměstských selských gruntů, kterým se svým vybavením (rozsahem polností a jejich bonitou) nijak zvlášť nelišily od podobných zemědělských podniků v sousedních vesnicích (včetně vsí zdechovického panství). V důsledku uvolnění vrchnostenské regulace cen nemovitostí však mohla být při prodeji těchto nemovitostí zohledněna reálná tržní cena. Viz VOREL, Petr: *Vývoj cen domů v městě Přelouči v letech 1518–1620*, Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 105–130.

108) VOREL, Petr: *Frühkapitalismus und Steuerwesen in Böhmen (1526–1648)*, in: *Anzeiger der philosophisch – historischen Klasse, Österreichische Akademie der Wissenschaften*, 137. Jahrgang, 2002, s. 167–182.

však také zneužitelné k antedatovaným právním úkonům (s jeho pomocí pan Jaroslav Sezima z Ústí vyrobil falsum zhostného listu). Služebník zemřelého pana Hynka však věděl, že prácheňští Vrábští se budou hlavně zajímat o mosazné pečetidlo, které samo o sobě materiální hodnotu nemělo, ale ke kterému se hlásili jako k rodovému majetku („... *k tý mosazný pečeti sou se páni Vrábští ohlásili, že ji[m] náleží, jest-li jim dána, to nevím...*“). Těžko najdeme jiné vysvětlení, než že se jednalo o staré středověké pečetidlo nějakého dávného společného předka, které se tradičně dědilo v rámci vrábsko-dřevčické větve rodu, ale o jehož existenci věděli i vzdálení příbuzní.

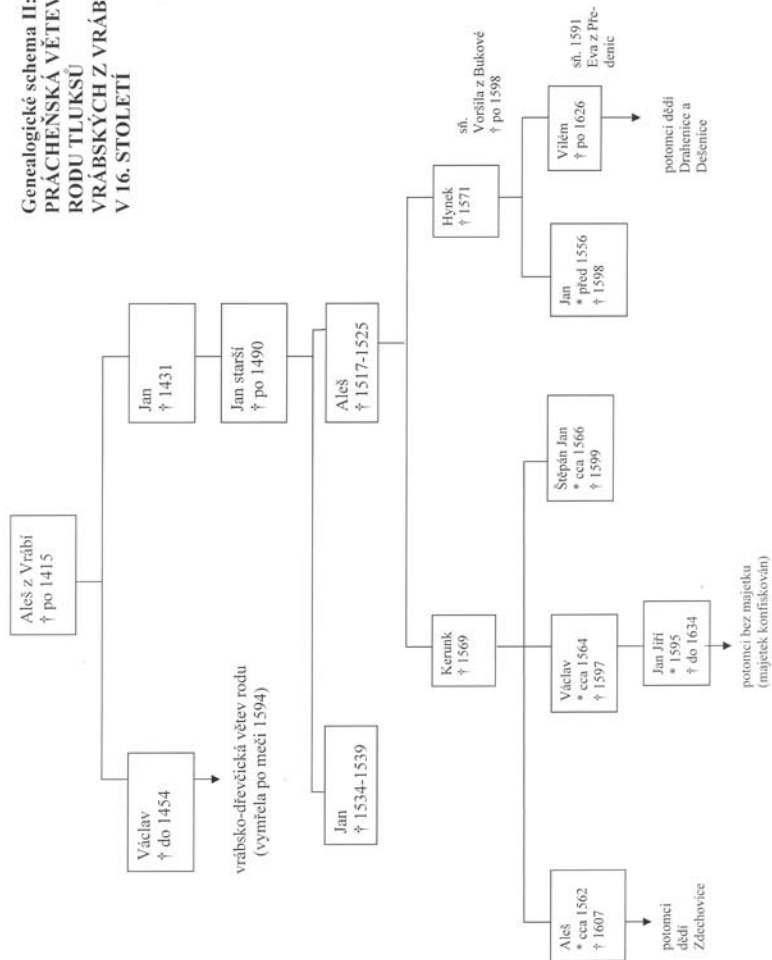
Ale do společného rodového odkazu patřily i hodnotnější předměty. Mezi cennostmi, které ze Zdechovic odvezl pan Jaroslav Sezima, se běžnému popisu vymyká především zlatý řetěz se vzácným kamenem. Z okolností soudím, že se jedná o stejný řetěz, o kterém je podrobnější zmínka při dalších sporech uvnitř rodu Vrábských roku 1608.¹⁰⁹⁾ Podle tohoto mladšího svědectví se jednalo o starobylou rodovou památku (zlatý řetěz o hmotnosti 400 dukátů, tj. cca 1,4 kg zlata), která má být předávána vždy nejstaršímu mužskému představiteli rodu Vrábských. Snad i proto prácheňští Vrábští trvali na důsledném dořešení dědického řízení „až za hrob“ (žalovali i po smrti pana Jaroslava jeho nezletilého dědice). V daném případě totiž asi nešlo jen o peníze (kterých i tak neočekávaně zdědili jako někdejší chudí příbuzní dost a dost), ale i o uchování mnohagenerační tradice.

109) NAP, fond Desky zemské větší, kn. č. 171, fol. O 15v-18v; Vilém Vrábský z Vrábí přebírá roku 1608 poručnickou správu statku Zdechovice, který po smrti jeho bratrance Aleše Vrábského († 1607) zdědili čtyři nezletilí synové a nezletilý Alešův synovec Jan Jiří. K úmrtí a pohřbu Aleše Vrábského viz REZEK (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického II.*, s. 103.

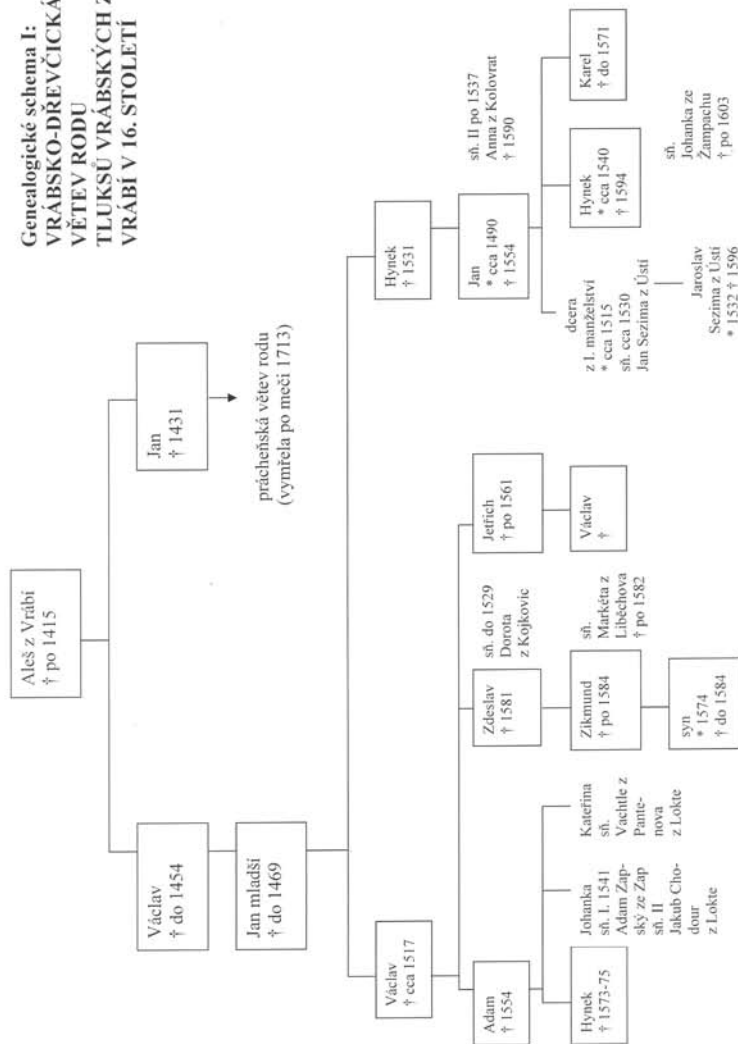
Územní rozsah panství Zdechovice a sousedních v textu zmiňovaných dominií k roku 1594.

**Genealogické schéma II:
PRÁCHEŇSKÁ VĚTEV
RODU TLUKSŮ
VRÁBSKÝCH Z VRÁBÍ
V 16. STOLETÍ**

Genealogické schéma vzájemné příbuznosti osob, zúčastněných v soudním sporu o Zdechovice.

**Genealogické schéma I:
VRÁBSKO-DŘEVČICKÁ
VĚTEV RODU
TLUKSŮ VRÁBSKÝCH Z
VRÁBÍ V 16. STOLETÍ**

Genealogické schéma vzájemně příbuzných osob, zúčastněných v soudním sporu o Zdechovice.

Přehled pozůstalosti po zemřelém Hynkovi Tluksovi Vrábském z Vrábí z roku 1594, o kterou byly vedeny spory.

Předmět sporu	Hodnota	Výsledek
pozemkový majetek		
deskový statek Zdechovice	12 500 kop g. č. ¹⁾	převzato Vrábskými 1594
peněžní hotovost		
peněžní hotovost odvezená ze Zdechovic Jaroslavem Sezimou z Ústí	4872 kusů stříbrných tolarů	zřejmě deponováno u úřadu desk zemských; další osud nejasný
peněžní hotovost a další blíže neuvedené cenosti, odvezené ze Zdechovic úředníky desk zemských menších	nevýčísleno, v tom cca 1 600 kusů stříbrných tolarů	počátkem roku 1595 již neověstné
movitosti, cenosti a hospodářské zvířectvo		
klenoty, šperky a jiné cenosti odvezené ze Zdechovic na Ústěk Jaroslavem Sezimou z Ústí ²⁾	nevýčísleno, v tom jeden zlatý řetěz o hmotnosti 400 dukátů	zřejmě deponováno u úřadu desk zemských a později vydáno Vrábským
klenoty, šperky a jiné cenosti odvezené ze Zdechovic do Sestajovic vdově Johance Vrábské služebníkem Mytášem Šturmem ³⁾	nevýčísleno	přediměty, které byly dle sdělení Johanky Vrábské jejím osobním majetkem, 1599 ještě nevydáno
vůz s nebesy odvezený Jaroslavem Sezimou z Ústí z tvrze Zdechovice	100 kop gr. č.	1599 ještě neuhrazeno
2 hřebice, které si nechal přihnát ze Zdechovic Jaroslav Sezima z Ústí	100 kop gr. č.	1599 ještě neuhrazeno
dobytek, který nechala odehnat ze dvora Zdechovice na svůj dvůr v Sestajovicích vdova Johanka Vrábská ⁴⁾	2 000 kop gr. č.	1599 ještě neuhrazeno
dlužní úpisy		
dluh císaře Rudolfa II.	nesplacený zbytek ze starého dluhu 1 000 tolarů; cca 500 tolarů	užito na úhradu nedoplatku berné a posudného roku 1597
dluh Jindřicha Purkráboho z Donína (ujištěno deskovým vkladem na panství Zehušice)	10 000 kop g. č. ⁵⁾	vyrovnáno do 1598
dluh Jaroslava Sezimy Oušťeckého z Ústí	500 tolarů	dlužní úpisy odvezené ze zdechovické tvrze Jaroslavem Sezimou ⁶⁾
dluh Hendrycha z Vartmberka na Kamenici a Zvířeticích	1 000 tolarů	

Přehled pozůstatosti po zemřelém Hynkovi Vrábském z Vrábí z roku 1594, o kterou byly vedeny spory.

Předmět sporu	Hodnota	Výsledek
dluh Kašpara Melichara ze Žerotína	2 000 tolarů	
dluh Albrechta Slavaty z Chlumu a Košumberka	1000 tolarů	
dluh Benjamina Tamchyny z Doubravice a na Tošově	neuvedeno	obeslán 1595 (splatil)
dluh Tomáše Hebnštrejtara z Freytnfeldu (Staré město Pražské)	neuvedeno	obeslán 1595 (splatil)
dluh Václava Kustoše z Lipky a na Vlačicích	neuvedeno	obeslán 1595; nesplatil, znovu obeslán 1597
dluh Adama Konecchlumského z Konecchlumí a na Věkošicích	neuvedeno	obeslán 1595; nesplatil, znovu obeslán 1597
dluh Jirjího Berky z Dubé a na Novém Berštejně	neuvedeno	obeslán 1595; nesplatil, znovu obeslán 1597
dluh Bohuchvala Berky z Dubé a Lipého a na Loukovci nad Jizerou	neuvedeno	obeslán 1595; nesplatil, znovu obeslán 1597
dluh Samuela Nejepínského z Nejepína (Kutná Hora)	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Zachariáše Slavaty z Chlumu a Košumberka a na Chroustovicích	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Jindřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka a na Košumberce a Chropyni	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Hrdibora Hrabáně z Přerubenic na Čírkvici	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Viléma Opiřtorfa z Dubu a Frýdštejna a na Kozlím	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Markéty Vostrovské z Doubravice a na Skalce	neuvedeno	obeslána 1597
dluh Zdeňka Dobřenského z Dobřenic a na Vodraném Veselí	neuvedeno	obeslán 1597
dluh Adama Štátného Hrzáře z Harasova a na Poitšteině	neuvedeno	obeslán 1597
Václav Ludvíkovský Bezdruzický z Kolovrat	250 kop g. čes. (+ nesplácené úroky a soudní náklady)	obeslán pro nesplácení 1599 (právo stané 1600, obstarání majetku 1601)

Přehled pozůstalosti po zemřelém Hynkovi Tluksovi Vrábském z Vrábí z roku 1594., o kterou byly vedeny spory.

Předmět sporu	Hodnota	Výsledek
další předpokládané dlužní úpisy, s jejichž úhradou nevznikli soudní spory	celkovou částku neznáme	použity Vrábskými k získání peněžní hotovosti či k vzájemnému vyrovnání podílů z dědictví v době ukončení rodového nedliného vlastnictví statku Zdechovice roku 1603
zástavy		
Václav Sezima Ouštěcký z Ústí	500 tolarů ⁷⁾	4 zlaté řetězy v zástavě
další aktiva dědictví po zemřelém Hynku Vrábském z Vrábí		
dům ve Vodičkově ulici v Praze	neuvedeno	získali Vrábšti
aksamitový baret s perlovou šňúrou	neuvedeno	zůstal na tvrzi Zdechovice
staré rodové mosazné pečeti	neuvedeno	vyžádali si Vrábšti
dílní pozemky v okolí panství Brandýs nad Labem, které nebyly součástí vrábsko-dřevčického statku, prodaného Hynkem Vrábským roku 1584	neuvedeno	směny pozemků s komorním panstvím Pardubice počátkem 17. století (ke statku Zdechovice)

1) Třizní cena roku 1585 dle vkladu v deskách zemských.

2) Zlatý řetěz s diamantem (o hmotnosti 400 dukátů), 12 stříbrných lžic, bicí hodiny a 2 ručnice. Vedle těchto cenných věcí ještě čtvero malých paroží (zřejmě lovecké trofeje) a naloženou zvěřinu (která však již byla, jak se později ukázalo, červivá).

3) 2 zlaté řetězy, 12 prstenů a pečemi prsten zeměděle Hynka Vrábského, 2 medaile (?), šperk se zlatými ozdobami a stříbrná pozlacená lahev, která byla údajně vyrobena ze starých stříbrných pásů. Johanciny matky. Dále 2 poudra lžic, 5 či 6 koflíků a stříbrné pečeti rodového zeměděle Hynka Vrábského. Na Šestajovicce byly také odvezeny 4 zlaté řetězy, které patřily Václavu Sezimovi Ouštěckému z Ústí, zastavené u zeměděle Hynka Vrábského v částce 500 tolarů (viz níže položka „zástavy“).

4) 5 klisen tažných, 15 hříbat, 15 dojných krav, 8 jalovic, 30 ovccí bahnic, 30 skopců, 60 jehnat a 20 svini.

5) Ujištěno deskovým vkladem na panství Žehušice roku 1593.

6) Existenci těchto dluhopisů dosvědčil Jaroslav Sezima z Ústí ve své svědecké výpovědi; byly pravděpodobně deponovány při úřadu desk zemských menších a odtud vydány Vrábským.

7) V této částce zastaveny čtyři zlaté řetězy.

Ediční příloha

1.

b.m. [Šestajovice], úterý 26. dubna 1594; úřední záznam výpovědi vdovy Johanky Vrábské z Žampachu před úředníky desk zemských dva dny po smrti jejího manžela Hynka Vrábského z Vrábí. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10 (první složka, nefoliováno).

Odpověď paní Johanny Zabpské (sic!) z Žampachu p[ánům] komisařům

Na včerejší komisi dána ná[m] od paní Johanny Vrábské z Žampachu, vdovy, odpověď, že to k své[m]u svědomí přijímá, že jest nebožtík žádného kšaftu nedělal. A když se na ni dotázka činila, kde jest nebožtík své peníze, měl-li jest je na hotově neb mezi lidmi, pověděla, že jest se jeho peněz a věci v niče[m]ž nedotýkala, též to k své[m]u svědomí berouc, nýbrž že jest ho ještě svými vlastními penězi, co tak kdy za vomastek a vobilí z svého statku utržila, zakládala, a tí[m]to její[m] statke[m] že jest onen svůj Zdechovice, jakožto poustku, špikoval, žádných peněz jí v ruce nedával. Na dotázku p. Kosteleckého „však sou před mnoha lety vůbec pravili, že jest pán váš měl na hotově do 60^M“, pověděla: „Může bejti, že jest měl, ale koupil za to poustku Zdechovice za 24^M, poto[m] má na Žehušicích 20^M, panu Kašparovi Melicharovi z Žerotína půjčil ted' nedávno 2^M, před roke[m] půjčil pa[n]u Albrechtovi Slavatovi 1^M. O více dluhův, za kým by byly, nemůže se upamatovati, bez pochyby, že se najdou na to v truhle jeho železné na Zdechovicích vedle jiných peněz, měl-li jest ještě jaké, jistoty.

Má ta[m] zedníka Jana Hozaua, poddaného, kteréhož sobě z Vrábí vymínil, dobrého hospodáře a věrného služebníka, a kdykoli jest nebožtík při odjezdu své[m] z Zdechovic obyčej míval k ně[m]u k vartě sedláky přidávati^(a) však že j[es]t ona to také ihned po jeho smrti psaní[m] ještě vejše opatřila, že ta[m] ničímž hejbáno nebude, jeho statku se však v ničemž neužívajíc, nýbrž taková J. M. C. milostivú zakázku, že nad ní svú ruku držeti chtěti ráčí, poddaně vděčně přijímajíc. Neb že j[es]t sama na to také ihned po smrti pána svého myslila, poněvadž jest žádného kšaftu neudělal, ani ji věne[m] její[m] vopatřil (proti čemuž ona vždycky hotova byla je[m]u stateček svůj zapsati), že se nebude moci bezpečněji ko[m]u k ochraně poručiti, jako J. M. C. Act[um] 26. Aprilis A[nn]o 94.

O klíčích neví.

Byl ta[m] pan Jan Ouštěcký, ale to se před ním nemluvalo, a očekávalo se také p[ana] Jaroslava Ouštěckého.

(a) V původním textu uvedeno „i sedlákům poručeti vartu“; to škrtnuto a jako mardinální vsuvka doplněno „k ně[m]u k vartě sedláky přidávati“.

2.

b.m., pátek 6. května 1594. Vlastnoručně psaná výpověď Matyáše Štubnera, služebníka zemřelého Hynka Vrábského z Vrábí, o tom, co se dělo na tvrzi na Zdechovicích bezprostředně po smrti Hynka Vrábského. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10 (druhá složka, nefoliováno).

Zpráva Matyáše Štubnera, písaře někdy pana Hynka Vrábského

Pan Hynek Vrábský umřel v sobotu na den [svatého] Jiří v půl pátý hodině na noc a paní manželka poručila hned psáti pánům strejcům do Práchenska a pánům Ouštěcký[m] na Oušť, aby přijeli na Šestajovice a mě jest poslala na Zdechovice. Klíče mi dala od truhly, kde klíče ležely k penězům a poručila mi, abych vzal z těch peněz asi 4 neb 5 000, a to za příčinou tou, že jest nebožtik pán oznámil, že sou ty peníze za obilí a Zchmaln,¹⁾ které paní náležely a těch že jest jí pán říkával, že jich paní zanechá, kdyby ho pán bůh z tohoto světa povolati ráčil, aby se měla k čemu utéci (toho sem já od osoby svý od pána neslyšel, než paní to pravila).²⁾ A když sem já na Zdechovicích byl, přijel hned za mnou pan Jaroslav Ouštěcký a oznámil mi, že jest mu se paní v tom svěřila a poručila, aby jí ty peníze na Šestajovice přivezl. Těch peněz, kteréž sem vzal, bylo jich šest pytlíků. A pan Jaroslav Ouštěcký nechtěl bez toho býti, než aby se ty peníze, co jich jest, vyčtly, což se i stalo. Našlo se jich 4872 ββ [kop]²⁾ a dva pytlíky zůstaly ještě v truhle. Těž poručila mi paní, abych vzal cožkoliv od řetězů jest. Čtyry řetězy vzal sem a má je paní. Ale náleží panu Václavovi Ouštěckýmu, půjčeno na ně od nebožtíka pána 500 tolarů. Více tři řetězy zlatý, to nevím, či sou-li paní či někoho jiného. A z těch tři vzal jeden pan Jaroslav Ouštěcký dílem ormpantový[m] dělaný a jest v něm kámen pěkej. Více sem vzal prstenů dvanáct i s sekrytem malinkejm páně nebožtíka. It[em] dvě medie,³⁾ k tomu šmuk s zlatejmi štyfty, ale ta že jest panina, o tom paní pravila. It[em] birit aksamitovej s perlovou šňůrou, zůstává však na Zdechovicích v sklepení pánovým. It[em] vejhost na nějakého Svatoše, jest od pana Smiřického, než nemohu se pamatovati, od kterého. A ten jistě Svatoš zůstává ještě na gruntech císařských ve vsi Dřevčicích. Jistoty sem žádný nevzal, zůstávají tam všechny v truhlici bílé v kanceláři, která u dveří stojí, krom jednu jistotu, tu jest vzal pan Jaroslav Ouštěcký, svědčila na pána na 500 tolarů. A potom ptal se pan Jaroslav na nějakou jistotu pána Hendrycha z Vartmberka a hledal ji mezi jinými jistotami. Než vzal-li jest jí pán neb nevzal, o to[m] nevím.

Ouředník zdechovský žádal pana Jaroslava za vejhost. A dal mu jej pán, přitiskl k němu pečeť nebožtíka pana Vrábskýho a svou k tomu. Ale kdy ho datum, kterýho líta nebo dne, o tom nevím. Pan Jaroslav vzal také flaši stříbrnou, ale paní oznámila, že ta flaše jest její a že jest jí dala dělati z pásův stříbrnejch, které ještě paní máteři její byly. It[em] vzal pan Jaroslav tunku zvěřiny sekany a vůz pod nebesy nebožtíka pána, a na tom vezl peníze (ale kde jest s těmi jel, na Oušt'-li čili někam jinam, toho neví[m]).^{a)} Lžic dvě pouzdra vzal sem do Šestajovic a k tomu 5 neb 6 koflíkův pro hosty, kteří na Šestajovice k pohřbu přijeti měli, to jest bylo v kanceláři paniný. Pečeť nebožtíka pána leží v paniný kanceláři v nějaké zelené truhliče a jest pečeť stříbrná. A druhá pečeť mosazná ležeti má nahoře v kanceláři, nevím, zdali tam ještě zůstává, čili jest od pánův strejcův Vrábských aneb pánův ouředníkův desk zemských schována. K tý mosazný pečeti sou se páni Vrábští ohlásili, že jí[m] náleží, jest-li jim dána, to nevím. Než stříbrnou pečeť tu sem já k žádosti ouředníka přinesl a ouředník ji sám k tomu vejhostu přitiskl v přítomnosti pana Jaroslava Ouštěckýho. Písaři, kterej to psal, dal mu ouředník tolar. V pondělí po s[vatém] Jiří jest ten vejhost dán.

Když sem peníze z truhly bral, byla při tom Lída, děvečka panina, ale ničehož se nedotýkala. Já také sám to [mohu] dobrým svědomím říci, že sem nic nejmenšího nevzal, nebo mi paní oznámila, že mne neopustí. Sloužil sem u pána na 12 let a nejsem bohda v ničemž zlém neb nevěrném, co by za krejcar stálo, shledán. Když nebožtík do sklepu chodíval, s ním sem nikdá nebejval, ani paní tam pouštěti nechtěl, než všedši, tam se zamkl. Já sem, jak sem z ní truhly paní některý peníze míval, otevřený nikdá neviděl, krom tehdy, když sem ty peníze z ní bral, to bohem osvědčuji. Více vzal pan Ouštěcký nějaký hodinky, ale paní se k tomu přiznala, že sou její a že jest je panu Jaroslavovi darovala. A ty že sou byly pana Václava z Kolovrat. (It[em] vzal pan Jaroslav dvě ručnice, jednu dlouhou šroubovanou a druhou menší těšítku)^{b)} Více mimo toto oznámení nevím. A měl-li jest nebožtík pán co více od peněz neb čeho jiného, o tom sem nikdá neslyšel ani neviděl a posavad nevím. Než což tímto oznamuji, to jest vpravdě tak. A pro lepší důvěrnost svou rukou vlastní sem se podepsal. Stalo se v pátek po památce nalezení s[vatého] kříže léta [15]94.

Matyáš Štuberner

^{a)} V závorce marginální vsuvka, připsaná na okraj listu.

^{b)} Autor textu zde použil německý výraz „Zchmaln“ ve smyslu „omastky“. Stejný termín použili členové komise desk zemských menších při překladu výpovědi Johanky Vrábské ze Žampachu, kde její slova „... za obilí a omastky...“, přeložili do němčiny „... für Schmaln unnd Getraid...“.

²⁾ Autor použil pro určení počtu kusů tolarových mincí zkratku „ßß“, která se užívala pro peněžní početní jednotku „kopa“ (tj. kopa grošů = 60 grošů). V daných souvislostech však užití této zkratky dává smysl, neboť tolar se jako peněžní početní jednotka přepočítával v poměru 1 tolar = 1 kopa grošů míšeňských.

³⁾ Význam slova nejasný. Vzhledem k tomu, že tyto předměty byly vzaty spolu se šperky, jednalo se zřejmě o předměty menší velikosti z drahého kovu. Psáno „medie“ (snad tedy „medaile“?)

3.

b.m., b.d. [přijetí evidováno v kanceláři 7. května 1594]. Vlastnoručně psaná výpověď Jaroslava Sezimy Oušteckého ze Sezimova Ústí, týkající se vyzvednutí a přepravy peněz a jiných cenností ze zdechovické pozůstalosti zemřelého Hynka Vrábského z Vrábí. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SM W 37/10 (třetí složka, nefoliováno).

Strany peněz p. Hynka Vrábského^{a)}

7 May A[nn]o [15]94^{b)}

Spisy a zprávy strany peněz p. Hynka Vrábského^{c)}

Jich milostem pánům, pánům komoratorům do komory české, zpráva podle poručení jich ode mne Jaroslava Sezimy z Sezimova Oustí^{d)}

Léta 1594 v středu před svatým Jiřím, pan Hynek Vrábský učinil mi psaní, mne žádajíc, abych k němu v sobotu na Šestajovice přijel. V témž psaní doložil, že by se rád se mnou shledal a rozmluvil, toho taky doložil, že má s panem Janem z Proseče nějaké jednání jmíti v pondělí po svatém Jiří v Šestajovicích strany krčmáře šestajovského, poddaného paní manželky jeho. Chtějíc žádost jeho rád naplniti, jemu sem odpověď dal na psaní jeho, jestliže v sobotu k němu nepřijedu, tehdy tím raněji v neděli u něho miním bejti, bude-li vůle boží. V sobotu sem tam nedojel, zůstal jsem v Kostelci. Nazejtří v neděli, jedouc k Brandejsu, od Brandejsa k Šestajovicům dohonil jsem se starého rychtáře brandejského. Jeho sem se ptal, kde jede. I pravil mi: „Pane, Vám povím zlou novinu. Zprávu mi dali, že pan Hynek Vrábský v sobotu v noci umřel.“ Tu sem se ulekl a jemu řekl: „Bodež nebylo pravda!“ Vsed ke mně na můj kočí a svůj kočí poslal domů. Přijevši na ty Šestajovice, tu sem šel po schodech nahoru, našel jsem nebožtíka pana Hynka Vrábského na síni na márách ležeti. Odtad hned do světnice paní manželka nebožtíka v té v světnici byla s paní Beřkovskou,¹⁾ kteráž bydlí s panem Janem manželem svým na Velikém Brázdímě. Paní Vrábská, manželka nebožtíka, vyvstavši z stolice, mne s pláčem velikým a žalostí

privítala a hrdla se chytla, a pro pána boha prosila, abych ji v její sirobě neopouštěl. Což sem jí za odpověď dal: „Má milá paní kmotro, nenaříkejte a neplačte, jemu s tím nic nespomůžete. Poněvadž nemůž jináč bejti, poručte to pánu bohu. A což já mohu a mě možného jest, rád učiniti chci.“ Chtěl sem jeti ku Praze a poraditi se, co činiti mám, poněvadž můj nejbližší přítel krevní jest nebožtík byl a o jiném bližším vědomosti nemám, a syn mé vlastní sestry. Tu mne žádala, abych počkal při jídle, a že má se mnou mluvit, což sem pak k žádosti její tak učinil. Tu velmi s pláčem naříkala a hořce plakala, při přítomnosti též paní Beřkovský: „Běda mně smutné ženě, co činiti mám v mé sirobě! Pán můj mi smrti sešel, nevím sobě jakou radu dáti. Z Šestajovic na Zdechovice, pokudž se mnou byl, dodávali žita i pšenice i jiné obilí, i také dobytky, že tam nedostatku bejvalo, nic se za to nedávalo, a sem zle opatřena.“ Já sem jí na to odpověď dal: „Má milá paní kmotro. Srdečně Vám toho nepřeji a sám o tom vědomost mám, že mi nebožtík pravíval mnohokrát, kdyby šestajovského statku nebylo, že by se nemohl na Zdechovicích vychovati. Málo se mu tam rodí a velikej nedostatek bejvá.“ Bylo mi jí velmi líto, poněvadž se ke mně důvěřuje, jí sem pověděl před paní Beřkovskou, přejíc jí důvěrně a upřímně: „Paní kmotra má milá. Lidé rozprávějí, že by peněz drahně na hotově bejti mělo. Proč byste tam neposlaly a někomu se důvěřily a něco vzíti kázaly?“ Dala mi zase zprávu: „Jáť nevím, mnoho-li jest, sem jich nečtla, nemůžt jich mnoho bejti. Však drahně tisíc v brzkém čase ted' nyní půjčil pánu z Donína na Žehušice, též také panu Kašparovi [z] Žerotína a mnoho bylo vydávání. Důvěrně Vám pravím, že sem Matyáše tam poslala, aby asi 3 neb 4 tisíce poodložil.“ Já sem jí řekl: „Ne zle ste učinily, ste toho hodni, neb jste se ctně, šlechetně, poctivě jako věrná manželka k němu chovaly a pracovaly a z svýho tam dokládaly, jest věc náležitá a spravedlivá, nebude Vám žádný rozumný moci za zlé míti. Neb nevím, jak ho dosáhnete. Jestliže byste mě se důvěřiti chtěly, já bych Vám k vůli tam sjel, a moh[li]-li bych Vám to k dobrému nápomocen býti, připovídajíc a zavazujíc se v tom, že se Vám křivda státi nemá ode mne; věrně a spravedlivě se zachovám.“ Což jest proti tomu nebyla. Řekla, že mi se důvěřuje, a že se toho chce mě nebo synu mému v dobrém nahražovati a spomenouti. Když sem na kočí v Šestajovicích sedati chtěl a na Zdechovice jeti, paní Janova Beřkovská ke mně dolů přišla a mně tišečky řekla: „Jedný račte to opatřiti, aby služebníci Vaši mlčeli a mnoho nerozprávěli a věrně se zachovali.“

Tu neděli po s[vatý]m Jiří téhož léta přijel sem na Zdechovice (jí k vůli sem to učinil, opustivše své pilnější věci) k druhý hodině na noc. Sedši dolů s kočího, ouředník[um] jeho sem řekl: „Dáte-li mi nocleh?“ Oni

pověděli, že rádi. Uvařili mi kapr a vejce mi dali, jed sem. Po jídle když bylo, strojil sem se, jako bych chtěl spát jíti. Ouředniku sem poručil, aby lidi poddaný z vesnic náležejících k Zdechovicům dal k zejtrku obeslati. Tak když sou se nazejtrí sešli, jim sem oznámil, že jejich pán umřel, a o tom že vědomost mají, že jest můj krevní přítel byl a jinej se žádnéj bližší nehlasí a nenachází. Jim sem oznámil, že jich žádám, aby žádnému jinému bez vůle a vědomí mého (i paní) člověčenství a poddanosti neslibovali. Což sou pak i připověděli, že to učiniti chtějí až do dalšího poručení. Já sem se na jich připověď ubezpečil a jim věřil. Matyášovi, nebožtíka pacholeti, sem pověděl, proč sem přijel, a jestli jest co podle poručení paní učinil. Dal mi zprávu, že jest 6 pytlíků z tý železný truhly vzal na tolařích a do komory u světnice dole v parkánu snesl, o čemž Lída děvečka vědomost měla. A dva pytlíky na tolařích v tý truhle nechal. Já mu řekl: „Než co jsi vzal, nebylo by zle, abychom je všechny sečtli a věděli, co jich, paní zprávu dali na cedulce, co v kterým pytlíku bylo, poznamenání odeslali. Což sme tak učinili při přítomnosti mých dvouch mládenců, kteří se dobře chovají a při mně několik let jsou. V prvním pytlíku bylo 809 tolarů, v druhým 619, v třetím 976, v čtvrtým 926, v pátým 772, v šestým 770. Však ten šestej nebyl velmi dobrý. Matyáš dal dva menší, do těch dvouch jsme těch 770 tolarů vyndali, tak by tý vši sumy na tolařích, na větším díle kurfirškejch, 4 872 toлары bejti mělo.

Jestli jsme, pospichajíc, něco pochybili, řekl sem témuž Matyášovi: „Ty peníze, poněvadž bych měl vzítí, můj kočí nesnese, jest nevelmi dobrý a slabý, půjčte mi nějaký vozík a truhlu, abych je mohl do ní vyndati. Což pak mně půjčili krytej kočí s truhlou zadní.

V pondělí sem tam zůstal a kočí s tou truhlou do parkánu strčiti dal. V outerý pak ráno sem takové peníze s těmi pytlíky snýsti dal při přítomnosti téhož Matyáše a k tomu víc přijal hodinky bicí, ty jsou se trochu v tý truhle na cestě, když sem domů jel, polámaly; 12 lžic stříbrných, řetěz zlatej pancířovým dílem, kamínek v něm, nevím, je-li diamant; malou flaši stříbrnou drobet pozlacenou a dvě jistoty spečetěné s rukojměmi jemu svědčící, jedna na 500 ββ [kop] m[íšeňských], kterýž sem já mu dlužen na místě sirotčím, a druhá na 1000 ββ [kop] m[íšeňských], kterýž pan Hendrych z Vartmberka na Kamenici a Zvířeticích jemu dlužen, to všecko do tý truhly vyndal a zamekl. Byl sem té vůle jí to všecko vydati a od sebe odvésti a svý připovědi dosti učiniti, a když bych jí to všecko odvedl, byl bych jí žádal, aby mně ty dvě jistoty darovala, abych mohl své dluhy tím zaplatiti. Toho nevím, byl-li bych to na ní obdržel. Matyášovi sem řekl, že sem dal nebožtíkovi panu Hynkovi Vrábskému několik ručnic, má-li kterou, aby mi nechal. A on mi dvě nechal, kterýž také za sebou mám.

Jedouc z [Z]dehovic k Nymburku, tu jsem [v]zpomenul, že mi ouředník z [Z]dehovic pravil, že sou dvě [h]řebice na třetí rok a se zapřahati mohou. Přijevši k nějaké vsi, slove Vohařice, pana Libeneckého, který na Jenikově, ptal sem se, mají-li jakej ingoust a papír. Dali mi zprávu, že tu nějaký žák sedlský pacholata učí. Tu sem se zastavil před krčmou a pro něho poslal, aby přinesl ingoust a papír, což tak učinil. Napsal sem ouředníku zdechovskému (a k němu poslal s psaním posla řemesla řeznického z též vsi Vohařic), žádajíc ho, aby mi ty klisničky na Oušť odeslal, což tak učinil. Sou velmi hubený, že se zapřahati a s nimi dělati nemůž. O těch [h]řebicích Matyáš nevěděl a při tom nebyl. Vůz kočí můj, ten kterýž slabý a ne velmi dobrý byl, žádal sem, aby ho dali dovézti do Nymburku s jejich klisnami, že zase klisny pošlu. Na tom kočím nebylo nic víc, než dvě truhličky prázdný, dva malý polštáříčky z červených koží z mého kočího, čtyry jelení rohy malý, ne mnoho víc přes půl tunky zvěřiny. Zastavil sem se v Nymburce, chtějíc klisny na zpátek poslati a jiného formana zjednati. Nemohl sem tam nic objednati a tak se mnou až do Lisý na nocleh jel a z Lisý sem ho zase domů odeslal a jiného formana sem sobě v Lisý zjednal (až do Liběchova, kde pan Belvic) se dvěma klisnami hubenými. Od fůry dal jsem pět ortů a 1/2 v[ěrtele] ovsá. Já sem na Liběchově přes noc nezůstal, než na tom vypůjčeným kočím přece do Ouště jel s těma penězi, kterýžto kočí ještě za sebou mám.

Ten kočí vozík s těma truhlicemi prázdnými, s rohami jeleními, s tou zvěřinou u pana Zikmunda Belvice na Libochově přes noc sem nechal a jeho žádal, aby mi dal do Ouště to dovésti, a sobě aby z mísu neb ze dvě zvěřiny zanechal, i což jest tak učinil na žádost mou, a nazejtří s koněma svými kočovskejmi s dvěma do Ouště odeslal, pišíc mi, že se nehodí, červi v ní sou, a že málo láku má, že na ni dal lák nový udělati, jestli se hoditi bude, když k němu přijedu, že mě s ní cítiti chce, a když dobrý bažant bude, že mi chce bažant darovat.

Strany toho vejhostu, jak jest se to dálo, Vaším milostem sem v známost uvedl. Jsem nepochybně naděje, že v své paměti míti ráčíte, ač jsem jistě nedobře učinil, velmi líto mi jest a želejíc, při tom Vašich m[ilostí] za to služebně a přátelsky žádám, že se ráčíte náchylně k Jeho m[ilosti] Císařské, pánu mému nejmilostivějšímu, přimluviti, že jeho m[ilost] za to poníženě a poddaně pro pána boha žádám, aby mně to, což sem z svého nerozumu učinil, milostivě a mně to laskavě prominouti a vážiti ráčil. Což sem té celé poddané a důvěrné naděje k Jeho m[ilosti] jakožto ku pánu mému nejmilostivějšímu, že to učiniti a Vašich m[ilostí] za mne přimluv vzíti dáti ráčí. O jinejch pak věcech žádné vědomosti dále nemám, toho se pána boha dokládám.

- a) Kancelářská poznámka pod adresou o věcném obsahu listu.
 b) Kancelářská poznámka o datu přijetí listu.
 c) Později doplněný nadpis na vnější stranu tohoto, týkající se celé složky (k listu přiloženy i obě výše editované výpovědi Johany Vrábské ze Žampachu a Matyáše Štubnera).
 d) Doručovací adresa na vnější straně listu.
 1) Mandalena Beřkovská z Řehnic, manželka Jana staršího Beřkovského ze Šebířova a na Brázdímě († 1595), viz PRÁŠEK, J. V.: *Brandejs nad Labem* III, s. 821.

4.

b. m., v sobotu po svatém Pavlu na víru obrácení 1595 [28. ledna 1595]. Bratři a strýcové Vrábští z Vrábí žádají císaře Rudolfa II., aby jim byly vystaveny úročené dluhopisy na peníze, které odvezli úředníci desk zemských menších z tvrže Zdechovice po smrti jejich strýce Hynka Tluksy Vrábského z Vrábí. Zároveň žádají o vydání dlužních úpisů, klenotů a peněžní hotovosti, deponovaných Jaroslavem Sezimou z Ústí u úřadu desk zemských. Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. SMW 37/10 (volně vložený originál listu).

8. feb[ruary]. A[nn]o [15]95^{a)}

Ad Cameram J. M. C. k přednesení od nás^{b)}

Zase Ad Cancellaria[m], neb ty peníze nejsou k ruce J. M. C. vzaty a obráceny.

Lit. W. 58 15^{c)}

Nejjasnějšímu a nejnepřemožitelnějšímu velikomocnému římskému císaři, uherskému a českému králi a pánu, pánu nám nejmilostivějšímu ponížena suplikací Jana, Vilíma, Alše, Václava a Štefana Jana, bratřích a strejcův vlastních Vrábských z Vrábí^{d)}

Nejjasnější a nejnepřemožitelnější velikomocný římský císaři, uherský a český králi a pane, pane náš nejmilostivější. K Vaší císařské milosti se skrze tuto suplikaci naši utíkáme, a to v tom:

Jakož Vaše císařská milost již prve v dobré vědomosti jest, že pán Bůh všemohoucí urozeného pana Hynka Vrábského z Vrábí a na Zdechovicích, krevního přítele a vlastního strejce našeho skrze smrt z tohoto světa povolati jest ráčil. Po jehožto smrti díl peněz hotových po témž panu Hynkovi Vrábským od pánův úředníkův pražských menších desk zemských tu na Zdechovicích zastížených a z poručení Vaší císařské milosti vyzdvižených, v potřebě Vaší císařské milosti půjčkou se jest dostalo. I poněvadž takové

peníze nám, jakožto vlastním a krevním strejcům a pravým nápadníkům statku po nadepsaném někdy panu Hynkovi Vrábském z Vrábí pozůstalého, náležejí, a my se k nim právo a spravedlnost jmíti pravíme a máme. Za to Vaši císařskou milost poddaně žádáme, že se k tomu milostivě a laskavě nakloniti [ráčíte], aby takové peníze, k ruce a dobrému Vaší císařské milosti vyzdvižené, nám pod úrok obyčejný pojištěny byly, nebo my dotčenými hotovými penězi, kteréž za Vaší císařsk[ou] milostí již jsou, rádi, pokudž nejdéle bez nich budeme moci býti, Vaši císařskou milost ve vši poddanosti a poníženosti fedrovati poddaně budeme.

Nicméně o ty jistoty, kteréž [j]sou ke dckám zemským od pana Jaroslava Sezimy Ouštetského z Sezimova Oustí položeny, i o to, co jest tam víceji od stříbra, zlata i sumy hotové depozicí a jiných věcí položeno, a v moc naši uvedeno a vydáno bylo, to že milostivě naříditi a o tom pánům úředníkům pražským menším desk zemských poručení skrze relaci Vaší císařské milosti učiniti poručiti ráčíte, poněvadž to žádnému jinému nenáleží, nežli nám jakožto vlastním a nejbližším strejcům nadepsaného někdy pana Hynka Vrábského z Vrábí.

A v tom ve všem Vaše císařská milosti, k milostivému a laskavému opatření poručena činíme. Dat[um] v sobotu po svatém Pavlu na víru obrácení léta lxxxv° [28. ledna 1595].

Vaší císařské milosti
ponížená suplikací od nás

Jana, Vilíma, Alše, Václava a Štefana Jana, bratří a strejcův vlastních
Vrábských z Vrábí

^{a)} Kancelářská poznámka o datu přijetí listu

^{b)} Kancelářské poznámky, evidující postupování celé záležitosti k vyřízení jednolitým institucím.

^{c)} Stará kancelářská signatura spisu.

^{d)} Doručovací adresa na vnější straně listu.

ZDECHOVICE TREASURE OF HYNEK TLUKSA VRÁBSKÝ OF VRÁBÍ AND FINANCIAL POTENTIAL OF THE CZECH COUNTRY NOBILITY AT THE END OF THE 16th CENTURY

(Dispute concerning the estate if the testator died without heirs and without any testament left in the period from 1594 to 1603)

In his study the author refers to a newly discovered archive material dealing with the dispute concerning the estate left by Hynek Vrábek of Vrábí, an East-Bohemian nobleman. In addition to a landed property (Zdechovice domain in Eastern Bohemia) the deceased also left a considerable amount of money and debentures. Nevertheless he had not left any testament in writing and died without any children and without any close relatives in the male line, and dragging judicial proceedings were therefore triggered in relation to his estate, claimed – on the basis of the laws valid in the Czech Lands – by rather distant relatives of the Vrábek family line, who had only been in the ninth degree of the blood relationship with the deceased. The property was claimed in vain even by closer blood relatives (including the deceased nobleman's nephew, i.e. the son of his sister), who were not members of the Vrábek family line any longer, however. In the case concerned the then valid law preferred the family relationship in the male line. The rather detailed source material concerning the whole estate has been preserved due to the complicated dispute. Having analysed these sources the author has reached relatively general conclusions concerning the Czech country nobility's economic potential in the period of the so-called price revolution. The late Hynek Vrábek of Vrábí was one of rich credit providers. He invested his free financial funds (obtained probably at least partially due to his links to the exports of grain to Saxony along the river Elbe) in interest-bearing financial loans secured, if possible, by the debtors' land assets.

